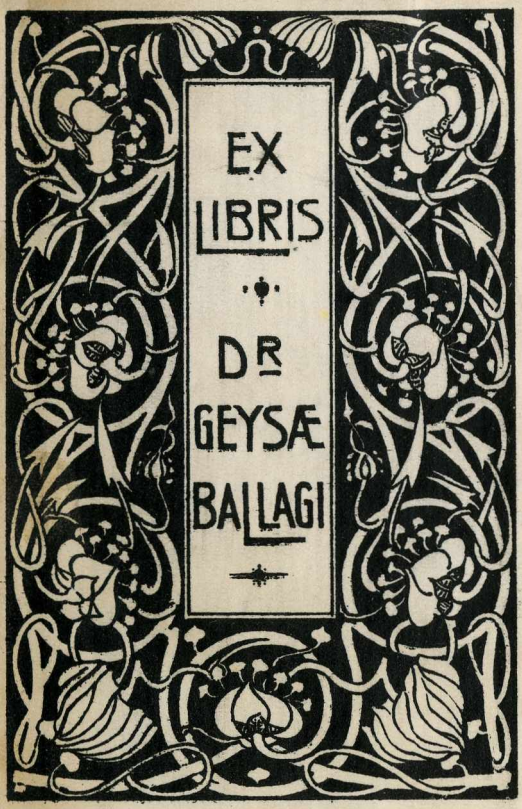
Politikai röpiratok.

105.

EX
LIBRIS
DR
GEYSÆ
BALLAGI

1, 001 0006 934223
2.) 001 0006 934230
3.) 001 0006 934247
4.) 001 0006 934254
5.) 001 0006 934261
6.) 001 0006 934278
7.) 001 0006 934285
8.) 001 0006 934292
9.) 001 0006 934308
10.) 001 0006 934315
11.) 001 0006 934322
12.) 001 0006 934339
13.) 001 0006 934346
14.) 001 0006 934353

820 – 839

1. Hív értekezés a vegyes házasságokról. Ujfalussy Nep. János. 1841.
2. A vegyes házasságok, politai, egyházi és erkölcsi szempontból. Egy hara
3. Az ál-alapok. Boleman János. 1843.
4. Magyar izidó, vagy: izidó magyar. Hartman Lipót. 1848.
5. Két szózat a magyar nemzethez. Erzsovics Mos. 1848.
6. A király tanácsadója magyarázva a népnek az új törvény
7. Der steinerne Gast. Levitschnigg. 1848.
8. Emlékbeszéd a Lánczok gyilka alatt elvérzett magyarokért. Nag
János
9. Populärer Vortrag über die Staats-Anwaltschaft. Dr. N. v. Rekow
10. Die Pester Israelitische Deputirtenversammlung. 1862.
11. Emlékirat a izidók ügyében. Spiegler Gyula. 1863.
12. Művészet és forradalom. Irta Wagner Richard, ford. Ábrányi K
13. Pest Vidéki Izolt magyak körbátorsági rendszabályai. 1867.
14. Egy lenn a XVI sepesi várnból a törvényhatóságok tervezett kiko
kiadása tárgyában. Dr. Tavasi János. 187

105
826

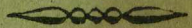
A'

VEGYES HÁZASSÁGOKRÓL.

Irta

UJFALUSY NEP. JÁNOS.

105.

1.

— 20

1.

IGAZ ÉRTEKEZÉS

a'

Vegyes Házasságokról

Magyar-Országban,

mellyett

az itt lévő vallásokmak

rövid ismeretével együtt,

minden részre való hajlás nélkül,

egyedül a' hazai Törvényt

a'mor mértékül véve

kimerítőleg

Wfalussy Nep. János,

Pártogó Doctora, a' Kir. Pesti Tudományos Egyetemnél

Törvényes Kútfők Tanár, 's Ügyvéd.

PESTEN, 1831.

Nyomatott HEIMBL J. betűivel.

2.

HIV ÉRTEKEZÉS

a'

Vegyes Házasságokról

Magyar-Országban,

mellyett

az itt lévő vallásoknak

rövid esméretével együtt,

minden részre való hajlás nélkül,

egyedül a' hazai Törvényt

s'inor mértékül véve

közrebocsátott

Ujfalusy Nep. János,

Törvény' Doctora, a' Királyi Pesti Tudományok' öszvességénél, a' Törvényes karnak Tagja, 's hites Ügyvéd.

PESTEN, 1841.

Nyomatott BEIMEL J. betűivel.

— — — — Vir bonus est quis?

Qui consulta Patrum, qui leges, Juraque servat. —

Horat.

Előszó.

Ámbátor jól tudom, hogy már én előttem többen a' vegyes házasságokról Hazánkban irtak légyen, de mivel mégis álmélkodva tapasztalom, hogy azokról még most is, a' mostani ebben miveltségről, és a' felvilágosításról annyira kikiáltott világban olly vetélkedések divatoznak, a' mellyek személy', rang', és becsület' sértéssel gyakorta öszvekapcsolva azon szent békességet, melly a' vallás', és a' vegyes házasságok' tekintetében sok villongások után egyszer valahára alkottatott, és a' késő maradékokra nézve is a' polgári boldogságnak legszebb gyümöltseivel minden a' belső viszálkodásoktól tartozkodó polgártársát nem tsak ketsegtetett, de tettlegesen már jutalmazott is, ismét felbontani akarni, 's igy azon polgári egyetértést, nyájasságot, és viszonyos hazafiúi szeretetet, melly már a' vallásra való nézve tekintetnek igen keveset hódolt,

borzasztó veszéllyel fenegetni nem csak látszatnak, hanem valóban fenegetik is. Erre való nézve feltettem magamban azon vételkedéseknek nem annyira elhárítására, mintsem inkább a' mennyire azok akár a' Törvénynek nem czélarányos Magyarázásából, akár a' külömbféle vallástól való idegenségtől származnának, talán lehetős megegyezésére, e' jelenvaló értekezésemet közre bocsátani — A' mellyben is minden részre való hajlás nélkül úgy fogom a' vegyes házasságokat tsekély tehetségem szerént pártolni, 's védeni, hogy sem egyik, sem a' másik részt meg ne sértsem, de mindeniknek a' Törvény' értelmében az igazat megmondjam. Ennek következésében nem fogok én kedvezni a' Katholikusoknak, a' hol azt a' Törvény nem engedi, de a' másik keresztény valláson lévő részt se fogom nyomni ott, a' hol azt maga a' Törvény' eléggé védelmezi. Ezeket már most előre bocsátván, lássuk mennyire ezen két feltett czélomnak megfeleltem légyen.

4.

MÉLTÓSÁGOS, ES FŐ TISZTELENDŐ

BELÁNSZKY JÓ'SEF

ÚRNAK,

ISTEN' KEGYELMÉBŐL

BESZTERCZE-BÁNYAI MEGYES PÜSPÖKNEK,

A' TUDOMÁNYOK, ÉS SZÉP MESTERSÉGEK'

NAGY LELKÜ

PÁRTFOGÓJÁNAK,

HÁLADATOS SZIVVEL,

ÉS MÉLY TISZTELETTEL

AJÁNLJA

a' szerző.

A'

vegyes házasságokról.

Hív értekezés

a'

vegyes házasságokról Magyarországban.

---

1. §.

Minthogy a' vegyes házasságokban külömbféle vallású személyek, vagyis házastársok lenni szoktak, annakokáért minekelőtte a' vegyes házasságokról Magyarországban bővebben szóllnánk, szükségesnek találom előbb tudni, hányféle vallás légyen Magyarországban? és minémű Jussokkal mindenik birt légyen ország' kezdetétől fogva némelly későbbi üdőkig, és millyenekkel bir mostanában is?

2. §.

Erre nézve a' mi a' vallást (Religió) illeti, tudni kell, hogy az a' hazánkban az első őseinknél, kik Ázsiából Krisztus' születése után mintegy 889. esztendőben Europába jöttek, és először az úgy nevezett Lebedia tartományban letelepedtek, de később egész a' Tiszáig előnyomultak, végre pedig a' Dunánis

által menvén, az akkori Pannóniát elfoglalták, melly is az után neveikről Magyarországnak neveztetni kezdett, *a*) pogányi volt, a' melly Scithiainakis mondatott. De mitsoda Istenséget hittek, és imádtak, vagy mitsoda Papjaik voltak légyen? annak megfejtésébe botsátkozni nem akarunk. Annyi mindazonáltal bizonyos, hogy ők a' kútaknál, élőfáknál, forrásoknál, és a' köveknél áldozatokat tenni szoktak, valamint ez a' Sz. László 1sö Könyvének 22. részéből nyilvánnyossan kitetszik, a' hol az eképpen áldozók egy ökör vesztességgel megbűntettetni rendeltetnek. *b*)

3. §.

Azon pogányi vallás állandóúl feuállott a' Magyarok bejövetelétől egész Geyza; Szent István attya uralkodásáig, vagyis 9. Századnak majd közel végéig, a' midőn azt Geyza Vezér egészen kiirtani, 's helyette a' katholika hitet behozni igyekezett. Melly végre is sok katholikus Papokat a' Külföldről, főkép pedig Olaszországból ide meghivott, és azok által a' népet az igaz hitre megtéritetni kivánta, de a' haláltól megelőztetvén, ezen jó szándékának végrehajtását István (Szent) fiára hagyni, 's bizni kénteien volt.

4. §.

Szent István attyának akaratját, és szándékát igen is hiven tellyesitette; mert ő nem csak a' Papok-

a) Vid: Pray Disser: 5ta in Annal. vet. Hung. pag. 90.
b) Quicunque ritu gentilium juxta puteos sacrificaverint, vel ad arbores, et fontes, et lapides obtulerint, reatum suum bove luant, S. Lad: L. 1. C. 22.

ra bizta a' vallás' dolgát, hanem maga is a' Magyarokat a' Katholika hitre tanitotta, 's ő első volt, a' ki a' Püspökségeket, Apátságokat, Prépostságokat, és sok templomokat az országban megalapitott, valamint azt bizonyitja felőle Verbőtzy, *a*) 's az Anyaszentegyház is azt énekeli róla, hogy ő Salamon módjára épiti a' templomokat, és azokat gazdagon megajándékozza, 's azok igazgatását a' Fő papokra bizza. *b*) A' miből kitetszik, hogy Szent István alatt egyedül Katholika vallás, akár deák, akár pedig görög egyesültt szertartású volt az, Magyarországban virágzott, és mint egyházi, mint polgári Jussokkal tellyes mértékben élt. Kivévén kevés Izsmaëlitát, és Zsidót, kik imitt amott az Országban találtattak, és szenvedtettek.

5. §.

Minthogy az előbbi §ban Izsmaëlitákról, és zsidókról emlitést tettünk, nem lesz felesleg való azt is rövideden megérinteni, mitsoda Jussokkal azok is az ő Vallások' tekintetében éltek légyen? És ugyan a' mi az Izsmaëlitákat, kik máskép Philistaeusoknak, és Szaraczenusoknak hivattattak, illeti, azok vallásaikra nézve semmi kedvező Jussokkal nem birták; mert

---

a) Hungari non per praedicationem Apostolicam, vel Apostolorum, — — — sed per institutionem proprii Regis eorum, Sanctissimi videlicet Stephani Regis — — conversi sunt ad Catholicam fidem. Qui primus omnium Episcopatus, Abbatias, Praeposituras hoc in Regno fundavit. etc.
Part: 1ae Tit: 11. §. 2.

b) Hic ad instar Salamonis struit templa, ditat donis, ornat gemmis, et coronis cruces, et altaria. Ad regendum hoc Praelatos viros ponit litteratos etc.
Vid: nunc citat: 1ae Tit: 11. § eodem.

Sz. László *a*) azt rendelte felőlök, hogyha megkereszteltettek, és azután mégis környülmetéltetés által a' régi hitekre vissza mentek, akkor az ő lakhelyeikből elmozditassanak, és máshová szállittassanak — Kálmán alatt pedig még a' disznóhústól se volt szabad nékik magokat megtartóztatni, vagy étel után mosdani; különbben a' Királynak mint rabszolgák adattak, a' ki pedig őket feladta, az ő vagyonjokbol egy részt kapott. *b*). Ugyan Kálmán alatt nem volt nékik szabad a' leányaikat máshoz, mint a' Magyar nemzetből valóhoz férjhez adni. *c*). Második András idejében pedig se bányász, se sós, sem adószedő tisztek nem lehettek, valamint a' zsidók se. *d*) Azomban az efféle emberek minálunk már régólta megszűntek, és elenyésztek, mert ha Turóczinak *e*) hiszünk, a' házasságok által Maygarok közé keveredvén, Nemességet, és állandó lakhelyet itt nyertek,— és mái nap alig névszerént esméretesek. *)

*) Izsmaelitákról találok még egy különös törvényt Kálmán 1sö Könyvének 47ik részében, a' melly igy szóll:

Unicuique villae Ismaëlitarum Ecclesiam aedificare, de eademque villa dotem dare praecipimus.

§. 1o Quae postquam aedificata fuerit, media pars villae

---

a) Izsmaëlitae, si post baptismum ad legem suam antiquam per circumcisionem rediisse inventi fuerint, a Sedibus suis separati ad alias villas removeantur. *S. Lad. L. 1. C. 9.*

b) Si quis Ismaëlitas in jejunio, seu commestione, porcinaeque carnis abstinentia, vel in ablutione, vel in quolibet suae sectae facinore deprehenderit, Ismaëlitae Regi deputentur, qui vero eos accusabat, de substantia eorum partem accipiat. *Colom. L. 1. Cap. 46.*

c) Ismaëlitarum vero nullus audeat filiam suam jungere Matrimonio alicujus de gente sua, sed nostra. *Ibid. C. 48.*

d) Comites Camerarii monetarum, Salinarii, et Tributarii Nobiles Regni nostri sint.

§. 1o Ismaelitae, et Judaei fieri non possint. *Andr. 2. art. 24.*

e) Quamvis generatio illorum (Ismaelitarum) nesciatur, per Matrimoniorum contractus Hungaris immixti Nobilitatem pariter, et descensum adepti sunt. *Chron. Par. 2. C. 22.*

6. §.

Izsmaëliták' sorsánál még sokkal súllyosabb vólt abban az üdőben a' Zsidók' á.lapotja, mert nékik nem vólt szabad kereztény feleséget venni, vagy valami keresztény személyt rabszolgaságban tartani, különben az tőlök elvételvén szabad lett, a' ki

Ismaëlitarum emigret, sicque aut extrinsecus sedeant, aut quasi unius moris, in domo: Mater autem nobiscum una, eademque Christi Ecclesia individua unanimiter consistat.

Itt Kálmán ugyan azt parantsolja, hogy minden Izsmaelita major (helység) templomot épi.sen, és azt dotálja, vagy is annak állandó fentartásáról gondoskodjon. De továbbá azt rendeli: hogy minekutánna a' templom felépitetett, akkor Izsmaelitáknak fele kiköltözzön, és igy vagy kint üllyenek, vagy mint egyféle szokásúak, a' házban. Kérdem tehát kinek volt épitve a' templom? És mivel azután azt mondja: Mater autem nobiscum individua unanimiter consistat; abból azt veszem észre, hogy a' templom Katholikusoké lett légyen, és akkor Iszmaelitákról azt lehetett Virgiliussal mondani:

Sic vos, non vobis nidificatis aves.

Azonban a' törvénynek ezen zavaros értelmét nem Kálmán Királynak, hanem bizonyos Albricus nevű Papnak, ki a' Kálmán törvényeit Magyarról deákra forditotta, kell tulajdonitani, mert az Olasz lévén, nem tudott jól magyarúl, valamint azt maga megesméri Szeraphin nevű Esztergami Érsekhez irtt, és a' Kálmán törvényeinek előre botsátott előbeszédjének 16ik §an a' hol az Érseket kéri, hogy mivel ő a' magyar nyelvben nem igen jártos, ha valamit a' forditásban hibázott, azt az Érsek igazitná meg. Hihető, hogy ugyan ezen Albricus más, már Kálmán előtt volt Királyok' törvényeiket is magyarra forditotta, a' mit észre vehetni az ő most érintett előbeszédjének 1sö §. végéből, a' hol az Érsekhez a' többi közt igy szóll: — *Dum me — — — — jubes o Praesul! Regalium instituta collectionum recolere, et Senatoria totius Regni Decreta jejuna Oratione recapitulare.*" Az az: Midőn parancsolsz vélem te ó Fő Pap! hogy én a' Királyi végzések egybegyüjtését ismét előhozzam, és az egész Országnak tanátsi meghatározásait száraz beszédemmel elő számitsam. Ha tehát az egész Országnak meghatározásait néki elő számitani kellett, bizonnyára itt nem csak Kálmán', hanem a' többi ő elötte volt Királyok' törvényeik is értetődnek. Hogy pedig a' Sz: István törvényei is

pedig azt eladta, az érte kapott pénzt elvesztette, melly a' Püspök költségére fordittatott. *a*) Továbbá nem vólt nékik szabad vasárnap, vagy más ünnepnapon dolgózni, kűlömbben azon szerszámokat, mellyekkel dolgoztak, elvesztették. *b*) Szinte nem mertek keresztény rabszolgát venni, vagy eladni, vagy a' szolgálatjokban tartani, 's ha már volt nékik, és azt bizonyos meghatározott űdő alatt elnem adták, akkor azt élvesztették. *c*) Ha pedig földet mivéltek, arra pogány rabszolgákat használni tartoztak. Birtokot ugyan vehettek, de másutt, mintsem a' hol a' Püspöki szék vólt, nem lakhattak. *d*) Azonkivűl két annyi adót, mint a' Keresztények fizetni

magyarról deákra fordítva legyenek, kitetszik abból a' szóról szóra vett deákságból, mellyel irva vagynak, a' melly bizonyosan azt mutatja hogy nem eredeti, hanem csak fordítás, és olly ember' munkája, ki magyarúl nem tudott jól, millyen volt Albricus is. Mert vegyük fel csak a' Szent István 2. Könyvének 34. részét, a' melly igy szóll: Decem villae Ecclesiam aedificent, quam duabus mansionibus, totidemque mancipiis dotent, equo, et jumento, sex bobus, et duabus vaccis, trigínta quatuor minutis bestiis". Nem lehet-e ebből észre venni, hogy ez valóságos Magyarból tett fordítás? Mert mit tesz az a minutis bestiis'? Nemde annyit: apró marha, vagy baromfi? a' mint mai napig is sok helyen a' szárnyas aprólékot, u. m. tyúkot, tsirkét 's a' t. hivják. Minthogy tehát a' törvényben bizonyosan apró marháról, vagy baromfiról szó volt; azért a' fordító nem értvén, mit tegyen az apró marha, vagy baromfi, azt deákúl nem altiliának, hanem szóról szóra minuta bestiának nevezte. Annyival is inkább, mivel az Olaszok a' marhát, vagy a' barmot bestiának mondják. Péterffy ugyan (in Const: Ecclesiast: sub S. Stephano Rege Hungariae C. 13. sub X.) azt állitja, hogy minuta bestia alatt a' ketskebakokat *) és juhokat kell érteni, de hibássan, mert az efféle állatokat nálunk schol se hivják apró marhának.

a) S. Lad. L. 1. C. 10.
b) Ibidem C. 26.
c) Colom. L. C. 74.
d) Colom. L. 1. C. 75..
*) (*Capros,*) vagy talan *capras*, ketskéket, akart mondani)

tartoztak. *a*) Sőtt minden hónapra fejenként 50. kis pénzt (Denarios) adóképpen fizetni kénteleniteték. *b*) Mái napigis elvagynak tiltva a' harmitzad, és vám szedéstől; külömbben a' ki azt reájok bizná, elveszti azon helyet, mellyen a' Zsidó vámos. *c*) Mert a' törvény azt mondja rólok, hogy semmi lelki esméretjek nintsen. *d*) Úgy szinte nem szabad nékik Tokai, vagy más nemessebb borokkal Hegyalyán, és azon a' tájon kereskedni. *e*) Mert kitúdódott, hogy azon borokat megszokták hamisitni. — Ezen Rendelés, a' nem egyesült Görögökre, 's az Örményekreis kiterjed. Végtére ki vagy ak tiltva Dalmát, Horváth, és Tót (Slavonia) országokból, valamint a' szabad királyi Bánya városokból is. *f*) Az mindazon által különös, hogy ámbár a' Zsidók minálunk illy szoros korlátok közzé szoritva legyenek is, mégis mái napigis, és pedig sokkal nagyobb számmal, mint régenten a' Hazánkban találtatnak, de más mesterségre nem igen adják magokat, mint a' kereskedésre; azért a' pénzre való vágyás ő nálok felette nagy, mellyértis az Uzsoráskodásról nagyon esméretessek. Egyébb árant a' vallások semmi különös jussokkal nem bir, és az Országban csak szenvedtetik, a' miért esztendőnkint bizonyos summa pénzt, (Quantum tolerantiale) mellyet a' Király szokott meghatározni, fizetnek, de Házakat szabad Királyi Városokban tulajdoni jussal nem birhatnak, még az Ország Karjai, 's Rendjei a' Király egyetértésével felölök mást nem rendelnek. A' most legközelebb múlt 1840. évi országgyülésen igen ked-

a) 1578. art. 12. §. 3.
b) 1595. art. 10.
c) 1630. art. 15. 1647. 91. etc.
d) Cit. 1647. 91.
e) 1741. 29.
f) 1729. 19. 1791. 38.

vező inditványok az ügyeikben némelly jó barátik által szönyegre hozattattak, de még ekkoráig nem sikerültek.

7. §.

Minekutánna feljebb 5. és 6. §. Izsmaëliták-ról, és Zsidókról, kik sz. István, és más utánna következett Királyok alatt Magyarországban létezének, némellyeket közbe szóllottunk vólna, viszszatérünk már most ismét sz. István idejére, a' ki is, hogy az ő általa kiterjesztett Katholika vallást az országban örökre megalapittsa, és uralkodóvá teddje. *) Esztergomi érsekségen kivül még tiz Püspökséget állitottfel, *a*) és a' sz. Benedek' Rendjén lévő szerzeteseket is behozta, kiknek sz. Mártoni (Pannonhegyi) Apátságon kivül, melly most már fő Apátság, még négy Klastromot az országban épitetett. —

Sőtt Apátzáknak is a' Veszprémi völgyben (in valle veszprimiensi) egy Monostort állitottfel, és a' mint már feljebb (4. §.) megvagyon mondva, sok más templomokat létre hozott. Egy szóval: azon minden igyekezetével volt, hogy egyedül katholika vallás az országában virágozzon, és legnagyobb betsben, és tiszteletben légyen, valamint azt láthatni 1-sö könyvének 1. és 3. Részéből, aholis Imre fihoz ekképpen szóll:

legelőször azt parantsolom, és javaslom néked legkedvesebb fiam! hogyha a' Királyi koronát

a) Vid: Carthuit: in vita S. Stephani Nrum. 10.

*) Hogy Sz: István a' Katholika vallást Magyarországban uralkodóvá tette légyen, kitetszik annak 1ső Könyv. 1. Részéből, a' hol ezek vagynak. *Quoniam ad Regalis Dignitatis ordinem non oportet, nisi fideles, et Catholica fide imbutos accedere; idcirco sanctae fidei in nostris mandatis primum damus locum.*" Hogyha tehát [illegible] helyet adott, bizonyossan azt uralkodóvá is tette.

megakarod becsülni, a' katholika, 's Apostoli aitet olly szorgalommal, és vigyázással megtarthd, hogy mindazoknak, kik az Istentől néked alávettettek, példát adjál, és minden Egyházi férjfiak téged' méltán Keresztényi vallású férfiunak nevezzenek, a' melly (vallás) nélkül bizonyosan tudjad, hogy Keresztény, vagy szentegyház fiának mondatni nem fogsz. a) Továbbá pedig a' 3. Részben ezeket mondja: *A' Királyi Széket ékesiti a' Fő Papok rendje; azért a' Királyi méltóságban a' Fő Papoknak harmadik helyet adunk b).*

8. §.

Ezeket megtévén a' sz. István Királyi Czimet vetlfel, és a' 2-ik Sylvester nevü Római Pápához követséget küldvén, azt kérte tőle, hogy az ő általa megalapitott Püspökségeket, Apátságokat, és más Katholika hitnek fenntartására felállitott intézeteket jóvá hagyná. — A' minek a' Római Pápa felette megörűlvén, nem csak mindezeket, mellyeket Sz. István kivánt, helyben hagyta, hanem még ezen fellyűl néki egy Koronát küldött, és őtet Apostoli Királynak nevezvén, egyszersmind kettős kereszttel, mint Apostoli jegy czimmel megajándékozta. 'S innen vagyon, hogy a' Magyarországi Királyok, mai napig is Apostoli Királyoknak neveztetnek. Illy szerencsés körül-

---

a) Imprimis praecipio, consulo, suadeo, Fili charissime! si regalem cupis honestare coronam, fidem catholicam et Apostolicam tali diligentia, et custodia conserves, ut omnibus tibi a Deo subjectis, exemplum praebeas; cunctique Ecclesiastici viri merito te verum Christianae professionis nominent virum, sine qua pro certo scias Christianus non diceris, vel Ecclesiae filius L. 1. C. 1. §. 1.

b) Regium Solium ornat Ordo Pontificum, ac per hoc in Regali dignitate tertium possident locum Pontifices Ibid: C. 3.

mények közt uralkodott Sz. István 997-ik Esztendőtől fogva, ezeredik esztendeig mint Vezér, azutánn pedig Királynak megkoronáztatván, 1038-ik évig, a' mikor a' halálhoz közel lévén, minthogy Imre fia, kit nagy reménnyel maga utánn léendő Királynak nevelt, ő előtte meghalálozott, testvérhugának Péter nevű fiára a' Királyságot átruházta. Miért pedig ez úgy történt légyen? alább 9. §-ból megtudhatni.

9. §.

Jóllehet Sz. István az Országot mind polgári, mind vallásbéli tekintetben legböltsebben elrendelte légyen, de hogy azt az ő halála utánn Német Péter,*) (Petrus Alemannus) kit ő a' mint láttuk, maga utánn Királynak rendelt, általvette, azonnál nagy gyáz fogta el a' Magyarok' szivét; mert Péter sem a' nem rég behozott Katholika vallásra nem ügyelt, sem a' Magyarokat nem kedvelte, hanem Németeknek a' fényessebb hivatalokat osztogatta, 's a' hol csak lehe-

*) Ezen Péterről nagy vita van az Irók között, mert ámbár bizonyos, hogy Sz. István hugának fia volt, de az attya eránt külömbféle vélekedéssekkel vagynak, és némellyek ötét Olasznak, némellyek pedig Németnek tartják. Igy Cornides Daniel *in Geneal: Regum. Hungar. pag.* 170 seqq: azt állitja: hogy az attya Urseolus Otto Velentzei Vezér volt légyen, Katona István pedig *Hist: Crit: Tom.* 1. *pag.* 476. *seqq*: azt bizonyitja, hogy ő Otto Vilhelmnek Burgundiai Grófnak fia, 's következésképpen német származású vala; Én azomban anélkül, hogy az attyáról sokat aggódnék, magának a' Péternek tetteiből megmutatom, hogy ő Német eredetű volt légyen, mert éppen most láttuk, hogy a' Németeket felette kedvelte, 's egyszer beteglétében azt mondotta: *Hogyha még valamikor egészséges leszek, minden fényes, és tekintetes, mint pedig a' legalsóbb bírákká, a' Németeket teszem.* Vid: Túrócz Chron: Pag. 2. C. 35. Ha tehát ő maga német származásu nem lett volna, nem lehetne annak elegendő okát adni, miért kedvezet volna annyira a' Németeknek?

tett, a' Magyarokat üldözte, melly cselekedeteivel őket annyira magától elidegenitette, hogy őtet az Országból kiűzték, és helyébe Aba Sámuelt, Sz. István sógorát, és Ország' Nádorát Királynak tették. De hogy ez is Péternél még kegyetlenebb volt, és azon kivűl Henrik Császár is a' Pétert visszahelyheztetni igyekezett, ő rajta is kiadtak, és Pétert vissza vették, de mivel a' régi rossz szokását most se hagyta el, újra nem csak a' Királyságot tőle elvették, de a' szemét is kiásták, és az Andrást Lengyel Országból Magyar Thrónusra meghivták. Mert tudni kell, hogy Sz. István alatt vóltak Árpád véréből származott férjfi Herczegek, u. m. Vazul, és vagy ennek, vagy a' mint némellyek vélekednek, Kopasz Lászlónak három fiai, u. m. András, Bela, és Leventa, kik közül valamellyiknek Árpád alatt alkotott sarkalatos 1só törvényszerént *a*) a' Királyi székbe felkellett vólna lépni, de minthogy azok egy a' Sz. István ellenn kohóltt öszveesküvésről vádoltattak; azért Vazul az akkori szokás szerént szemeitől megfosztatott, a' többiek pedig, hogy hasonló sorsra ne jussanak, Lengyelországba kiszöktek, és igy azutánn Péter, kit Sz István a' nélkül is nagyon kedvelt, ő utánna Királlyá lett.

10. §.

Péter, és Aba Sámuel alatt azon keresztényi buzgoság, a' melly Sz. István üdejében szépen virágozni, és a' Katholika vallást örökre megalapitani látszatott, lassan lassan elszenderedett, és mintegy elaludt, és a' Magyarok, kik úgy is nem régen a' Katholika hitet elfogadták volt, a' hajdani Scythiai vallásokról megemlékezvén, azt ismét behozni, 's

a) Vid. Anonym. Hist. 7. Ducum C. 6.

egészen pogányi volt szokások szerént élni akartak. Ennek következésében, midőn András, és Leventa az Országba meghivatva jöttek, számtalan sokasága a' Magyaroknak hozzájok Pest Városába öszve gyűltt, és megrőgzött kivánással azt kérték, hogy az egész népet pogány módon élni, 's a' Scythiai bálványokat ismét imádni, a' Püspököket, Papokat, és keresztényeket, főképp idegeneket ölni megengednék. *a*) Hogy pedig András, a' ki még akkor megkoronázva nem volt, mind ezekre semmit sem felelt, a' nép azt gondolván, hogy ő is ezekben megegyez, azonnal néki dühösödött, és templomokat gyújtogatván, a' Püspököket, Papokat, Keresztényeket, és főképp' idegeneket kegyetlenül üldözni, rabólni, 's ölni kezdett.

Tantum Religio potuit svasisse malorum!

Azomban minekutánna András Székes Fejérváron megkoronáztatott volna, kemény parancsolatot adott ki, hogy mindnyáján a' katholika hitre vissza térjenek, különbben a' ki, a' pogányi bálványozásnál megmarad, és a' Jézus Krisztus' igaz hitére vissza nem tér, akár légyen az Magyar, akár idegen, a' fejét, és a' Jószágát elveszejtse. Továbbá, hogy a' Városok, mezővárosok, és a' falnk a' feldúltt, és elrontatott templomokat ismét felépitsék. A' Fő Papok' és a' Papok' Egyesületjeik (Collegiumaik) a' régi szokás szerént tiszteltessenek, és azoknak engedelmeskedjenek. Minden Keresztényi Szertartások vissza hozattassanak. A' szentségtelen, és Scythiai Czeremoniák, és a' hamis Istenek megszűnnyenek, a' bál-

a) Andreas cum Leventa — — — ad Regnum vocati veniunt, et ad illos innumera Hungarorum multitudo confluxit in Civitatem Pest, et obstinata eflagitatione postulabant, ut universum populum pagano ritu vivere, Scythicaque numina recolere, Episcopos, Clericos, et Christianos vel maxime peregrinos trucidare — — — permitterent etc.

Vide quoque: *S. Gerardi Cap.* 19. *et Túrócz. P.* 2. *C.* 39.

ványok' képeik elrontassanak. Ha valaki az Istent, vagy az Szentjeit, és a' Papokat káromlaná, vagy azokat valami rosszal illetné, az tudja meg, hogy először az Isten', azutánn az ő bosszúállását magára vonandja. — — — Végre mindnyáján a' gyilkosságtól, rablástól, és más törvénytelenségektől, és erőszakoskodástol tartóztassák magokat. A' ki pedig ezen rendelést megvetné, vagy az ellen törekedne, az a' fejét, és minden vagyonnyát elveszejtse. *a*)

Így azután vissza tért ismét a' feldúlt régi béke, 's csendesség, de a' mint gyanithatni, csak külsőképpen, mert találkoztak még Sz. László uralkodása alatt ollyanok, kik ha mindjárt alatomban is, a' kútaknál, élőfáknál, forrásoknál, és köveknél áldozatokat tettek, külömbben nem kellett volna Sz. Lászlónak 1-ső könyvének 22-dik Részében azt megparancsolni, hogy a' kik az effélékben megtaláltatnak, a' bűnöket egy ökörrel váltsák meg. *b*)

11. §.

Sz. László utánn a' bálványozásnak nyoma a' törvényeinkben többé nem találtatik, kivévén a' boszorkányokat, kikről Sz. István azt rendelte, *c*) Hogyha valamellyik boszorkány először a' boszorkányságban

---

a) Ut quicunque Ungarus, seu peregrinus in Hungaria, deposito Scythico, Gentili, et Ethnico ritu, ad veram Jesu Christi fidem illico non rediret; ac Sacram Legem a Divo Rege Stephano traditam non reciperet, *capite*, et *bonis* mulctaretur.

§. 1. Civitates, oppida, villae, templa demolita, dirutaque reficerent.

§. 2. Pontifices, et Collegia Sacerdotum pristino more observarentur, et illis parerent. etc. etc.

Vid: *Edictum Andreae 1mi.*

b) Lásd fejebb 4. §. végét.

c) Vid. S. Steph. L. 2. C. 31.

tapasztaltatik, a' templomba vezettessék, és a' Papnak a' böjtölésre, 's a' hitben való oktatásra ajánltassék, de a' böjtölés utánn haza jöjjön. Ha másodszor megkapatik, akkor a' böjtölés utánn a' melyére, 's a' homlokára egy kereszt egyházi Kúltstsal (Clavi Ecclesiastica) égetessék, és haza mennyen. Harmadszor pedig a' bíráknak (világi) adassék által.

Sz. László alatt pedig a' kurvák, és a' boszorkányok egy sorban állottak, és az rendeltetett rólok *a*) hogy a' szerént a' mi a' Püspöknek igazságosnak látszani fog, ítéltessenek. Végtére Kálmán azt parancsolta, *b*) hogy a' boszorkányokról, kik nincsenek, semmi kérdés ne légyen. És azólta nints is a' törvényünkben boszorkányoknak nyoma. Mindazonáltal a' régi közönséges szokás, és a' 2. Ferdinandtól Austriának 1656-ik esztendőben adott büntető gyakorlás szerént (Praxis Criminalis) a' boszorkányok megégettettek, vagy némelly kedvezőbb körülményekben lefejesztettek. *c*) Mai nap azomban a' boszorkányok ellenvaló vizsgálatok, és perek esméretlenek. Ezeken kivül más vallásról törvényünkben említés nintsen egész Mátyás Király üdejéig, hanem ezen Király alatt szönyegre jöttek a' Ráczok, kikről ugyan Mátyás Király azt rendelte, *d*) hogy ők, és más afféle elpártoltak (Shismatici) a' dézsmának fizetésére ne szoritassanak egyedül azért, hogy az ollyas idegenek, és szőkevények (a' Töröktől) magokat Magyarországban' és a' Sz. Koronának uradalmaiban megerősittsék, más a' Töröknek alattavalóik pedig az ide jövetelre annál hajlandóbbak légyenek. Ámbár pedig ezen

---

a) Meretrices, et Strigae secundum, quod Episcopo justum visum fuerit, dijudicentur. L. 1. C. 34.
b) de Strigis, quae non sunt, nulla quaestio fiat. L. 1. C. 57.
c) Vid. Pra: Crimin: Part. 2. art: 60.
d) D. 5. art: 3. et 4to.

emberekről ekkoráig a' törvényünkben szó nem volt, még is Túróczy azt állittja, *a*) hogy még Geyza (Vezér) Sz. István, és más Királyok üdejében Magyarországba jöttek. *Csehek, Lengyelek, Görögök (kik alatt a' Rátzok is értetődnek) b) Spanyolok, Ismaeliták 's a' t.* Deha ez igaz volna, bizonyosan a' feljebb előhozott törvény a' Rátzokat négy száz esztendő utánn idegeneknek, és szökevényeknek nem nevezné.

12. §.

Ezen Rátzokról, valamint a' Rusznyákokról (Rutheni) és Oláhokról több és külömbféle törvények nálunk hozattattak : Úgy 1567. évi 30-ik Czikkelyben az volt felőlök rendelve, hogyha a' Törökökkel való társaságról gyanúsok, őket egy Kapitány, se a' hivtelenségnek büntetése alatt tartani, vagy védelmezni merje. Hogyha pedig magok a' Rátzok- a' lopásokról rablásokról, és a' Törökökkel való társalkodásról meglesznek marasztalva, (convicti) karóra húzattassanak, és halállal megbűntetessenek. Azonban 1609. esztendei 25. Czikkely azt kiványa, hogy a' Rátz nemzetről a' Király gondoskodjék, hogy illető orvoslás ez ügyben találtassék. Továbbá rendeltetett, hogy a' Rusznyákok, és az Oláhok, kik a' falukban parasztok között laknak, és házok, vagy más örökségek vagyon, egész adót (dicam) fizessenek, a' kiknek pedig házok nintsen, hanem tsak a' hegyekben, és az erdőkben marhát tartanak, az ollyanok tsak fél adónak fizetésére kötelesek legye.

---

a) Intraverunt Hungariam tempore Geyzae, S. Stephani, aliorumque Regum, Bohemi, Poloni, Graeci, Hispani, Hismahelitae, seu Saraceni, Bessi, Armeni etc. *Chron Par*: 2. *C.* 22.

b) Vid: 1655. art: 27.

nek. Dézsmát pedig a' Katholikus Püspököknek ne fizessenek; mert azt úgy is az ő Püspököiknek, és Papjaiknak fizetik. *a*) Hasonlóképpen azon Rusznyákok, kik Nagyorosz faluban laknak, ne fizessenek dézsmát, ha tsak olly pusztákat, (Földeket) mellyektől már ez előtt dézsma fizetetett, nem vesznek; mert akkor ők is tartoznak dézsmát fizetni *b*) Vagynak még a' Rátzokról, Rusznyákokról, Oláhokról, és a' nem egyesültt Görögökről számos Törvényeink, de minthogy azok nem a' vallást; hanem inkább a' polgári állapotjokat illetik, azért tsak nagyon rövideden fogjuk azokat érinteni. Úgy több izben megvoltak Magzarországba hiva, főképp a' 15ik Században, és pedig bizonyos szabadságok mellett; *c*) mert a' Tatárok az Országot a' lakósoktol majd egészen megfosztották. A' mi pedig az Oláhokat különösen illeti, azok végett volt egy Commissio rendelve, *d*) hogy Horváth, és Tót Országban az ő Jussaikba vissza helyheztessenek. De ha magokat a' Földes Urak Törvényhatósága alól kihúzták, mint pártütők, vagy elkergettettek, vagy másképpen a' személyekben, és jószágaikban megbüntetettek. *d*) magoknak némelly szabadságokat (Privilegiumokat) tulajdonitani kezdtek, azért azok, akár miből állottak volna légyen, egészen eltörültettek, *e*) Azokról pedig, kik a' Berettyó, Beszterecze, és Lakság kerületeikben laktak, a' volt rendelve, *f*) Hogy arról

---

a) 1574. art: 4.
b) Ulad: D. 4. art: 29: §. 3. in fine.
c) Matth. D. 5. art: 3. 4. Ulad: D: 2. art: 45. 1604. a. 14. 1608 art: 9. p. c. Kerchel: Notil: praev: pag. 433. seqq.
d) 1618. 32. 1630. 24. 1635. 33. etc.
e) 1659. 91. in fine.
f) 1635. 40. — 1659. 90. etc.

valljon fizessenek-é ők a' Nagyváradi Püspöknek dézsmát? a' Király ítéletet hozzon.

13. §.

Az egyesűltt Görögökről pedig különösen az rendeltetett, *a*) Hogy a' Papjaiknak fiaik, ha mindjárt magok a' Papok nemtelenek is, paraszt sorsúak ne legyenek, hanem szabadosoknak (Libertini) tartassanak. De ha azon egyesúltt Görögök valamelly Földes Úr jószágán laknak, úgy mint más Jobbágyok adózzanak. Ha pedig azon Görögök Török jobbágyai, akkor a' kereskedést itten csak annyiból űzhetik, a' mennyiben azt a' Törökökkel való megegyezés (Tractatus) megengedi. *b*) A' nem egyesülttekre nézve pedig újjabb üdőkben az végeztetett, hogy Dalmát, Horváth, és Tóth Országban a' Metropolitákjoktól (Érsekjektől) ne függjenek, *c*) Egyébberánt ezenféle emberek nagy számmal jöttek Magyarországba I-ső Leopold alatt Szerviából, és más Török tartományokból. Mária Theresia alatt pedig még jobban megszaporodtak; úgy, hogy II-dik Leopold nékik különös Kanczellariát rendeltt, de a' melly nem sokára megszüntt, és ők a' magyar nemzettel egészen öszve kaptsoltatván, minden Jussokban azzal együtt részesűlnek. *d*) de a' vallásaikról semmi különös törvények nintsenek alkotva.

14. §.

Az eddig előszámláltt külömbbféle vallású emberekkel a' hazánk századokig igen könnyen boldogúlt,

a) 1723. art. 69.
b) 1741. 29. *c*) 1741. 46. §. 4. *d*) 1791. 27. 1792. 10.

mert azok soha fegyverrel, vagy más erőszakos móddal az ő vallásaikat itten megerősiteni nem kivánták, se nem igyekeztek, hanem megelégedtek azzal, hogy Magyarok köztt a' személyekre, 's vagyonnyaikra nézve bátorságban élhettek, a' vallásaikat pedig úgy, a' mint azt nékik, vagy a' törvény, vagy a' tűredelem megengedte, gyakorolták.

Mindazonáltal ezen közbátorság, és a' belső csendesség 16-dik században nagyon kezdett hanyatlani, a' midőn először Ágostái, (Lutheránus) azután pedig Helvetziai, vagy Református (Kalvinista) vallás, Németh országból ide is kiterjedett, és főképpen a' Mohátsi veszedelem utánn, leginkább némelly Erdélyi Fejedelmeknek pártfogások alatt, a' hazai törvények ellenére is. *a*) mint fegyver, mint pedig a' Bétsi, 's Lintzi békességek következésében polgári Just, és szabad gyakorlást nyert. *b*) Azomban minekelőtte azokat kivivta vólna, előbb sok viszontagságokon által esnie kellett, mert Mátyás alatt Eretnekeknek tartatván, hivtelenségről való bűnnel (Crimen notae Infidelitatis) terheltettek, és annálfogva mint fejekkel, mint vagyonyaikkal veszedelemben forogtak. *c*) Szinte II-ik Lajos üdejében is az végeztetett, hogy minden Lutheránusokat, valamint az ő pártfogóikat, és a' felekezeitekkel tartókat, mint nyilványos Eretnekeket, és a' Szentséges Szüz Máriának ellenségeit, fejek, és minden Jószágok elvesztésével Ő Királyi Felsége, mint Katholikus Fejedelem, megbüntetni méltoztassék. *d*) Két esztendővel pedig későbben ez

a) Vid. 1525. art. 4. §. 4. *b*) Pacifi. Vien. ad 1-um 1608. art. 1-o a. c. 1647. art. 5.20. etc. *c*) Math. D. 1-mi art. 2.

d) Omnes Lutheranos, et illorum fautores, ac factioni ipsi adhaerentes, tanquam publicos haereticos, hostesque Sacratissimae Virginis Mariae, poena Capitis, et ablatione omnium Bonorum suorum, Maiestas Regia, velut Catholicus Princeps punire dignetur. 1523. art. 54.

a' törvény hozatott, hogy minden Lutheránusok az Országból kiirtassanak, és valahol tsak megtaláltatnak, nem tsak az Egyházi, de még a' világi személyek által is szabadon megfogattassanak, és megégettessenek. *a*)

15. §.

Mindazonáltal ezen viszszontagságok utánn felderült nékik is a' jobb üdő, mert az Ország' Karjai, 's Rendjei megúnván a' sok gyülölségeket, azt végezték, hogy minden Karok, és Rendek' vallássának szabad gyakorlása légyen, és minden vallásnak legyenek tulajdon Elöljárói, 's Superintendensei, *b*) Azonkivül az Ágostai, 's Helvetziai valláson lévők a' vallásaikkal ellennkező szertartásokra (Czeremoniákra) ne szoritassanak. *c*) De mind ezek mellett mégis gyakorta megtörtént, hogy vagy a' Katholikusok, a' Protestánsok' templomaikat, Oskolaikat, és más efféle épületeiket, vagy pedig ezek a' Katholikusokét elfoglalnák; azért 1647. évi 14 czikelyben az rendeltetett, hogy a' kik illy erőszakoskodásokat tenni mernének, annyiszor, valahányszor az effélékben bűnösöknek találtatnának 600. Magyar Forintokkal megbüntessenek. Ennek következésében utóbb ismét az végeztetett. *d*) Hogy az Ágostai, 's Helvetziai valláson lévők által felépitetett templomok nékiek vissza adassanak. Már 1647. évi, 6. czik-

a) Lutherani etiam omnes de Regno exstirpentur, et ubicunque reperti fuerint, non solum per Ecclesiasticas, verum etiam per Saeculares personas libere capiantur, et comburantur, 1525. art. 6. §. 4.

b) 1608. art. 1. a. c. renovat, 1618. art. 77. 1625. art. 22. 1630. art. 33. 1635. art. 29.

c) 1681. art. 25. et 26. confirmat. 1687. art. 21. et 1715. art. 30.

d) Citato 1681. art. 26.

kelyben kilentzven templom vagyon kijelülve, mellyet az Evangelikusoknak visszaadni kellett, az épitendőkre pedig alkalmatos helyek kijelöltessenek, valamint ki is jelültettek. Azonban a' Protestánsok mind ezekkel meg nem elégedvén, több helyeken, úgymint: Onodon, Széchénben, Egerben, és Rózsahegyen (Rosenbergában) gyülekezeteket tartottak, és főképp az utolsóban 1707 esztendőben az Országot több megyékre (Diaeceses) elosztották, külömbbféle Czimeket (Titulusokat) és hivatalokat osztogattak, és azon czélra különös Petséteket is magoknak tsináltak. Azonban mind ezek 1715. esztsndei Országgyülésen 31. Czikkely által megsemmisitettek, és minden siker nélkül valóknak itéltettek. Végtére, hogy egyszer valahára a' Hazánkban a' külömbbféle vallásokról eddig volt, és gyakran szomorú, 's nem ritkán vérontással öszvekaptsolt visszálkodások, és villongások megszünnyenek, és a' polgári egyesség annál szorossabb öszveköttetésbe hozattassék, 1791. és 1792, Esztendei Országyüléseken alkotott Czikkelyeknek következésében, mint az Ágostai, mint a' Helvetziai, mint pedig a' Görög nem egyesültt vallás tellyesen bevétetett, és minden hazai Jussokkal felruháztatott. *a*) És az ólta Magyarországban vagyon négy vallás, a' melly minden polgári Jussokkal egy formán bir; u. m. *Katholika, deák, és görög szertartású, Ágostai, Helvetziai, és Görög nem egyesültt vallás.* Ezeken kivül vagyon még Zsidóvallás is, de az tsak szenvedtetik, és azért a' polgári Jussokban kevés részt vesz, sőtt sokakból ki is vagyon rekesztve. (Lásd. 6. §.)

---

a) Vid. 1790/1. 26. 27. et 1792. 10.

16. §.

Minthogy most meg vagyon mondva, hogy az Ágostai, a' Helvetziai, és a' Görög nem egyesültt vallás Magyarországba tellyessen belégyen véve, 's minden polgári Jussokkal egyformán felruházva, de mivel mindazonáltal azon Jussok néműnémüképpen vagy megmódositva, vagy pedig bizonyos környülállásokra alkalmaztatva vagynak, nem lészen felesleges való azokat itten rövideden, és mintegy Kivonatban megérinteni, a' melly Kivonatnak értelme igy következik.

Minthogy a' Karok, és Rendek a' közttök örökre megálapitandó öszvehangzás, és egyesség végett igazságosnak lenni megesmérték, hogy a' vallás dolga Magyarországban az 1608, és 1647. esztendei állapotba tétessék, és hogy a' vallásnak örökre megújjitott szabad gyakorlása talpkövének, és sinórmértékének, mint az Ágostai, mint a' Helvetziai vallású Országlakosainál a' Bétsi, és a' Lintzi békességnek rendelései, mellyek 1608 esztendei koronázás előtt 1sö, és 1647 évi 5ik Czikkely által törvénnyé lettek, vétessenek, és megujjitassanak; annak következésében Ő Szentséges Felségének kegyelmes jóváhagyásával (az Ellennmondások' a' Papság, vagy akármelly világi Katholikusok' részéről meg nem állván, sőtt örökre sikeretlenül hagyatatván) rendeltetik:

1ször Hogy nem tekintvén az utóbbi alkotványokat valamint is a' Privilegiumokat, Resolutiókat, és Magyarázásokat mostanától fogva jövendőben a' vallás gyakorlása a' templomoknak, Tornyoknak, Harangoknak, Oskoláknak, Czinterineknek, (Cemeteriorum) és temetésnek, mint a' Báróknál, Or-

ság Nagyainál, és Nemeseknél, mind a' Szabad Városoknak is, minden Karoknak, és Rendeknek az ő, 's a' Fiskus jószágaiban, vagy szinte a' Mező Városoknak, és faluknak mindenütt szabad szokásban hagyattassék, és senki, akár minű Rangú, vagy sorsú légyen, annak szabad szokásában, és gyakorlásában akármelly szin alatt Ő Felségétől, vagy akármelly Földes Uraktól semmi módon ne háborgatassék és ne gátoltassék, a' parasztok is, akár azok Mezővárosiak, akár falusiak legyenek, akármelly Földes Urak, vagy Fiskus' jószágaiban a' békesség, és Ország csendessége kedvéért a' vallás szabad gyakorlásában, szokásában, és hasonló módban Ő Szentséges Felségétől, vagy az ő Tanátsosaitól (Ministri) a' vagy Földes Uraitól akár melly módon, vagy a ármelly szin alatt ne háborgattassanak, és ne gátóltassanak.

2szor Ezen ekképpen meghatározott vallás gyakorlásának megerősitésére továbbá nyilatkoztatik, hogy az mindenütt nyilványos légyen, és azért szabad lesz az Evangelikusoknak, a' hol azt jónak, és szükségesnek találják, Templomokat, Plébániakat, Oskolákat épitetni — — — de azoknak felépitésére a' Katholikusok semmiféle munkákkal ingyen járúlni nem tartoznak, valamint az Evangelikusok a' Katholikusokéra, egyedűl a' Földes Úr tartozik az illyféle épületekre megkivántató helyet (Fundust) adni, 's a' t.

3szor Ennek következésében az Evangelikusok akár azok mesteremberek, akár minémű sorsú emberek legyenek, nem tartoznak se misére, se Processiókra, vagy akármelly Szertartásokra megjelenni, vagy azok tekintetében valamit fizetni.

4szer Mind a' két valláson lévő Evangelikusok a' vallás dolgában egyedül az ő Előjáróiktól függjenek.— Azért Ő Felsége őket ki fogja hallgatni, és abban bizo-

nyos rendet meghatározni. Hogyha pedig ők 'Sinatot tartandanak, azt Ő Felségének jó ůdején elejébe terjeszteni, 's a' helyet, mellyben az tartani fog, és a' tárgyokat, mellyek abban előfordulandanak, és az oda egybe gyülekezendő személyek számát bemutatni tartoznak. És akkor Ő Felsége egy Biztost, a' ki mindezekre felvigyázással légyen, a' vallásra való tekintet nélkül oda küldend. Azért a' mik ottan végeztetnek, nem elébb valami erővel birnak, hanem tsak akkor, ha az ő Felségének helyben hagyását megnyerendik.

5ször Úgy szinte állithatnak mint kissebb, mint nagyobb Oskolákat, de az utóbbiakat tsak a' Király helybenhagyásával, és azokba Tanitókat, Igazgatókat, 'st. a' f. nevezhetnek, és a' tanitásnak, 's tanulásnak rendjét 's a' t. meghatározhatják. De a' legfőbb felvigyázás Ő Felségének megmarad. Azonkivül a' tanulóik nem tsak a' Hazánkban az ő jóltévőikhőz segedelemért folyamodhatnak, hanem a' külső Országokba is nagy Oskolákba (Academiákba) kimehetnek, és az arra alapitott oskolai segéd dijjokat (Stipendiumokat) felvehetik. Nem külömbben közre botsáthatnak mint hitbeli, mint az Isteni tudományról való Könyveket, de ugy, hogy azok előbb az ő vallásaikhoz tartozó emberek által, kiket a' n. m. Királyi Helytartó Tanátsnak név szerént béjelenteni tartoznak, megvizgáltassanak, és magokban a' Katholika vallás ellenn semmi gyalázást, vagy gúnyolást ne foglaljanak, mellyért is azokból három példány a' Királyi Helytartó Tanáts utján Ő Felségének megküldessék.

17. §.

6szor Az egyházi szolgálatért való fizetés (Stola) vagy a' házas pároktól való járandóság, mellyet ed-

dig az Evangelikusok' a' Katholikus Plébánusoknak, és Oskolamestereknek (Orgonistáknak) vagy más egyházi szolgáknak akár készpénzben, akár termésökben, akár pedig munkákban fizettek, ennekutánna egészen megszünnyen, és ezen törvénynek kihirdetése után három holnap multával sehol többé ne követeltethessék, ha tsak az Evangelikusok, a' Katholikus Plébánusok befolyásával önként nem élnének, a' melly esetben a' Katholikusokkal egyenlő járandóságot letenni tartoznak. Hogy lehessen pedig a' Katholikus Plébánusoknak ezen elveszett jövedelmeikért kárpótlást szerezni? az eránt a' n. m. Királyi Helytartó Tanáts meg fog halgattatni 's egyszersmind nékik tudtokra adatni, hogy Ő Felsége soha abban megegyezni nem fog, hogy ezen kárpótlás fejében, akár az adózó nép akár a' Királyi Kintstár valamivel terheltessék. Midőn pedig a' Templomok, Plébániák, vagy Oskolák felépitetnek, vagy kijobbittatnak, akkor sem Katholikus nép Evangelikusoknak, sem Evangelikus Katholikusoknak kézi, vagy igás munkákat adni nem köteles, és ha ez eránt valami Szerződések (Contractus) volnának, azok megsemmisittetteknek tartassanak.

7szer Mind a' két valláson lévő Protestánsoknak Predikátoraik (Ministri) az ő vallásaikon lévő betegeket, és rabokat, a' policziai óvások mellett, mindég szabadon, és akár hol meglátogathatják, a' halálhoz elkészithetik, és a' vesztő helyre is, de a' néphez való papolás nélkül, elkisérhetik, a' mit a' Római Katholikus Papoktól se, midőn az illyenekre meghivatnak lehet megtagadni.

8-szor A' mi a' nyilványos mint nagyobb, mint kissebb hivatalokat illeti, azok érdemes, és törvény által arra megkivántató tulajdonságokkal biró hazafiaknak minden a' vallásra való külömbbség nélkül adassanak.

9-szer Az Evangelikusok, az esküvésben a' boldogságos Szüz Máriára, és Istennek minden szentjeire való esküvéstől szabadok.

10-szer Az Evangelikusok alapitványaik a' templomokra, és azok szolgáira, és akármelly nevű Oskolákra, Ispitályokra, Árvaházakra, mellyek akármelly szegényeknek, vagy az Ágostai, és Helvetziai Iffiuságnak épitettek vagy jövendőben épittetni fognak, valamint az Alamizsnák is tólök semmiképpen elne vétessenek, sem a' kezeikből, és azokra való ügyeléseiktűl semmi szin alatt kine húzassanak, azonkivűl ezen alapitványoknak igazgatása azoknak ő közülök, a' kiket jó rendszerént illet, háboritatlanul hagyassék; azon alapitványok pedig, mellyek tőlök az utólsó Kormány alatt, ne talántán elvétettek volna, nékik azonnal visszaadassanak, egyedűl a' Királyi felvigyázás, hogy ezen alapitványok az alapitók'szándékához képpest igazgattassanak, és használtassanak ezekre is kiterjedve marad.

11-szer. Mind a' két vállásonlévő Evangelikusok házasági pereik, az ő tulajdon Consistoriumaiknak a' megitélésre hagyattassanak, Ő Felsége mindazonáltal kihalgatván mind a' két valláson lévő Evangelikusokat, előlegis arrol fog gondoskodni, hogy nem tsak a' perlekedő Felek' bátorságára nézve, ezen Consistoriumok elrendeltessenek, hanem hogy azon alapok is, mellyek szerént azok a'Consistoriumok a' házassági pereket annak üdejéden itelni fogják, a' felvigyázas, és helybenhagyás végett néki eleibe terjesztessenek. Addig pediglen ezen házassági perek fognak itéltetni azon alapok szerént, mellyek emostani utóbbi esztendőkben szokásban vóltak a' világi Törvényszékek által, t. i. a' Vármegyékben, és a' Kerületekben, mellyeknek tulajdon törvényhatóságok vagyon, azok törvényszékeik által, a' Szabad Királyi, 's Bánya Városok

ban a' városi törvényszék előtt, a' feljebbvitel a' Királyi, 's onnét a' Hétszemélyű Táblára szabad maradván, azzal a' nyilványos kinyilatkozással, hogy az elválasztó itéletek, tsak polgári tekintetben foganatosaknak tartassanak, és a' Püspőköket arra, hogy a' házassági köteléknek (vinculi) megsemmisitését megismérjék, és azt a' Katholikusokra is kiterjeszszék, nem kötelezhetik. A' mipedig némelly léptsökön megkivántató dispensátiókat illeti, azoknak kérésétől Ő Felsége az Evangelikusokat, a' harmadik, és negyedik léptsön (gradu) egyszer mindenkorra felmenti.

12-er Minekutánna mind a' két valláson lévő Evangelikusok ezen törvény által az ő vallásaik' szabad gyakorlásáról, és a' Templomjoknak fenntartásáról biztositattak vólna, a' közttök, és a' Római Katholika vallást követők között még jobban megerősitendő békesség, és egyesség végett rendeltetik: hogy a' mint azon Templomoknak, Oskoláknak 's a' t. vagy ők vagy a' Katholikusok birtokában jelenleg vagynak, úgy, jövendőre is maradjanak, és egyik Felekezet se merje azokat a' másik Felekezettől akár mitsoda szin alatt elfoglalni (kivévén a' Szirmay, Hrabovszky, 's Apaffy alapitványit, a' mennyire az azokhozvaló Jussaikat az Evangelikusok bebizonyithatnák) külömbben, kik az efféle erőszakos elfoglalásokban bünösök lennének, azok 600, magyar forintokkal az 1747. évi 14 Törvény Czikkely' rendeléséből megbüntetessenek.

18. §.

13-or Minthogy a' Katholika vallástól valamelly Evangelikus vallásra való által menetel Katholika vallásnak elveivel ellennkezik, hogy ez vakmerően ne történnyen, az afféle magokat előadó eseteket Ő Szentséges Királyi Felségének eleibe terjeszteni szük-

séges, azon fellyül kemény büntetés alatt nem szabad valamelly Katholikust az Evangelikus vallásnak elfogadására, akár mi módon csábitani.

14-er Már felyebb jelentetett, hogy az Evangelikusoknak ezen Jussaik egyedül Magyarországban foganatossak legyenek, azért Dalmát, Horváth, és Tót Országok továbbá is az ö törvényeiknek szokásában meghagyatatnak, arra nézve az Evangelikusok ezen Országoknak határjaik köztt, se jószágokat (Nemesi) nem birhatnak, sem akár nyilványos, akár magányos hivatalokat nem viselhetnek, mindazonáltal szabad marad, mint az Ágostai, mint az Helvetziai vallású Evangelikusoknak azon Országokban is az ő jussaikat rendes törvény'útján keresni, és ha azoknak birtokát megnyerik, Ő Felsége fentartja magának azoknak kárpótlásáról gondoskodni; azonkivül azon egynehány alsó Tót Országban lévő, és részént Ágostai, részént Helvetziai valláshoz tartozó helység, továbbá is nem tsak semmi módon ne háborgattassék hanem a'vallásnak szabad gyakorlásában is azon mód szerént, a' mint most vagynak, ezentúl is meghagyatassanak; végre a' kereskedés, és a' fabrikák okáért szabad legyen mind a' két vallásson lévő Evangelikusoknak ottan, mint haszonbérlőknek, de minden akár nemesi, akár városi telekhezvaló tulajdonosi Jus nélkül, lakhelyt fogadni.

15-ör A' vegyes házasságokból, mellyeknek mindég Katholikus Plébánus előtt megtörténni szükséges lészen, kiknek (a' Plebánusoknak) mindazonáltal valami akadályokat akár mitsoda szín alatt ellennére tenni szabad ne légyen, származott, vagy származandó gyermekek, ha az attyok Katholikus lesz, az ő vallását kövessék, ha pedig az Annyok Katholikus lészen, akkor tsak férfi gyermekek az attyok vallását követhetik.

16-or A' házassági perek mint azok, mellyek olly házasságokból, a' mellyek már akkor, a' midőn köttöttek, vegyesek voltak, mint pedig az ollyanokbúl, mellyek később valamelly házastársnak az Evangelikus vallástól Katholika vallásra való általmenetelnek következésében vegyesek lettek, származnak, minthogy mind a' két esetben az igaz Szentség fentforog, a' Katholikai Szent Székeknek adatnak.

17-er A' Katholikusoknál szokásban lévő ünnepeket külsőképpen (quoad forum externum) nem pedig magányosságban is, a' hol a' zerejes munkákon kivűl, más akármelly munkák elvégezhetetlenek, a' nyilván való botránkozásoknak eltávoztatására, az Ágostai, 's a' Helvetziai valláson lévők megtartani kötelesek lesznek, azzal a' hozzátétellel, hogy a' Földes Urak, és minden Cseléd attyák az ő jobbágyaikat, és szolgáikat, akár azok katholikusok, akár Evangelikusok legyenek, az ő Ünnepeiknek megüllésében, és az ő vallásoknak ájtatosságában Fiscalis fenyéték (Actio) alatt ne merészeljék gátolni. *a*)

19. §.

Az előbbi §ban mind a' két valláson lévő Evangelikusok eránt a' vallás dolgában újjabb üdőben hozott törvényeket elszámláltunk, hátra vagyon még tehát, hogy a' nem egyesültt Görögökrül is szólljunk. És ugyan ezekről a' legujabb törvények igy rendelkeznek.

Ő Szentséges Apostoli Királyi Felsége kegyelmessen megengedni méltóztatik, hogy az Országnak Görög nem egyesültt lakosai, kik ezen Országban polgári Jussal megajándékozva vagynak, megszüntet-

a) Vid: 1791. art: 26. per extensum.

vén az ellenkező törvényeket a' mennyire azok a' Görög nem egyesülttekre tartoznak, más Országlakosaikhoz képpest szerezhessenek, és birhassanak Jószágokat, és minden hivatalok' viselésére alkalmatosak legyenek Magyarországban, és az ahoz tartozó Részekben. Ő Királyi Felségének Jussai mind a' mellet, a' Papság, az Egyház, a' vallás, mellynek gyakorlása nékik szabad fog lenni, az Alapitványok, a' Tanulás, és az iffiúság nevelése, valamint a' Kiváltságok (Privilegium) mellyek az Ország sarkalatos Álkotmányával (Constitutio) nem ellennkeznek, tekintetében, valamint Ő szentséges Felsége azokat a' ditsö emlékezetü Őseitöl vette, úgy ezentúlis az ő épségekben meghagyatatnak. *a.*) Egy esztendövel pedig későbben midőn az ő Kanczellariájok eltörültetett (13.§) az Ország Karjai, 's Rendjei Ő Felségének azt is eleibe terjesztették, hogy a' Görög nem egyesülttekbül alkalmatos személyeket, mint a' Királyi Udvari Kanczelláriához, mint pedig a' Királyi Helytartó Tanátshoz kinevezni méltóztassék' a' mit Ő Felsége kegyelmesen megis igért. Melly alkalommal azt is kinyilatkoztatták az Ország Rendjei, hogy a' nem egyesült Görögök' Érsekeinek, és Püspökeiknek attólfogva az Ország Gyülésén szavazatok (Votum) légyen, de annak. és az Ülésnek (Sessio) minémüségérül az Országos Kiküldöttség a' jövendö Ország gyülésen az ő véleményét beadja. *b*)

20. §.

Ezeket a' külömbbféle vallásokról, és azoknak Jussaikról előbocsátván, most már a' vegyes házasságok' tárgyába ereszkedünk, és azokat az eddig

a) 1791. art. 27.
b) 1792. art. 10.

előszámláltt Törvények' értelméhez képpest előadni, 's azokról fentforgó viszszálkodásokat megengesztelni, valamint is minden azokról divatozó balitéleteket megszüntetni, nem külömbben azon Vádakat, mellyekkel a' Katholikus Papság, de leginkább az Érsekek, és a' Püspökök, terheltetnek, a' mennyire tsak az igazság, és az illendőség megengedi, megtzáfolni, 's a' Protestánsok panaszaikat tehetségünk szerént enyhiteni, szent feltett czélunk lészen. Erre való nézve:

21. §.

A' házasság általjában tészen a' férjfiból, és az aszszonyi nemből való társaságot, melly a' gyermek' nemzésére, 's nevelésére öszve állott. A' házasságnak ezen egyszerű meghatározása egyedűl a' természeti törvényből vagyon véve, melly szerént a' házasságnak fő feltett czélja tsak a' gyermek nemzés, és nevelés volna, de ha a' házasságot politikai tekintetben, a' mint az mái üdökben történni szokott, felvesszük, az gyakorta inkább más mellékes czélokból származik, melly czélokat én itten említeni nem akarok, egyedül azt jegyzem fel, hogy a' Házasság a' külömbbféle Nemzeteknél, és külömbbféle vallásokra nézve is, külömbbféle módon szokott meghatároztatni. *a*) Én itt tsak a' Katholikusoknál szokásban lévő házasságnak meghatározását hozom elő; kik azt ekképpen szokták meghatározni.

---

a) Lásd az én értekezésemet: *a' házassági társaságról'* 1836. évi Tudományos Gyüjteménynek 4-ik Kötetében 43. lapon, a' hol a' házasságról bővebben szóllottam.

A' házasság az új Törvény (Testamentom) szerént a' világi embereknek tulajdon Szentsége, mellynek erejével egy férjfi, 's egy asszszonyiszemély a' gyermeknemzés, és nevelés végett egy elosztha-tatlan társaságba az Anyaszentegyháznak törvé-nye szerént öszve kötetnek: Az a'féle házasság tsak ott talál helyet, a' hol mind a' két házas társ Katholikus, mert tsak azok köztt a' házasság eloszolhatatlan tár-saság, mivel azok éltek' folytában soha úgy egy más-tól elnem válhatnak, hogy ismét más személyekkel házasságra léphessenek, és az illyen házasságot *tisztának*, vagy *nem vegyesnek* mondhatjuk, hogy t. i. abban külömbbféle vallások nintsenek öszve vegyitve, következésképpen tiszta. Mind azonáltal tiszta házasságnak mondhatni mind azon házasságokat, mel-lyek hasonló vallású házas társakból állanak. Azért le-het tiszta házasság nem tsak a' Kátholikusok köztt, hanem a' Protestánsok közöttis, ha a' házastársok egy-féle vallásúak. p. o. mind a' kettö Ágostai, vagy Hel-vetziái vallású, de ha az egyik, egyik, a' másik pedig másik vallásból való, akkoris tágos értelemben vegyes há-zasság vagyon közttök. Azonban mi itten nem az affé-le vegyes házasságokról akarunk szóllani, hanem az ollyanokról, mellyek egy Katholikus, és akármellyik vallású egy Evangelikus házas társ köztt köttetnek, és szoros értelemben vegyes házasságoknak mondatnak.

22. §.

A' szoros értelemben vett *vegyes házasság* tehát *olly társaság, melly egy Katholikus, és egy Evan-gelikus hülömbb nemű személy köztt a' gyerme nemzés, és nevelés végett törvényessen öszve köttetik.* Törvényesen mondom, t.i. a' hazai törvény, nem az Anyaszentegyház' törvenye szerént; mert ha az

utólsó törvény szerént öszve kötetnék, többé, mig élnek, úgy, hogy nem Katholikus Fél ismét más személlyel házasságra léphessen, elnem válhatnak, mivel az Anyaszentegyháznak törvénye szerént a' házasság, a' min-Szent Pál Apostol bizonyitja, *a*). nagy Szentség, 's eloszólhatatlan társaság. A' vegyesházasságokrul minálunk egész 1791. esztendeig semmi környülállásosan meghatározott törvény nem vólt, és talán azért: mivel a' régiebb üdőkben a' Katholikus, és az Evangelikus valláson lévők köztt gyülölséges villongások valának, úgy hogy ezen külömbbféle vallású személyek egy mással a' házasságra lépni nem is ohajtottak, főképp abban az üdőben, midőn a' Lutheranusokat szabad volt megégetni. (14 §. végén) De minekutánna üdő jártával, mind a' két valláson lévő Evangelikusok az ő vallásaikban szabad gyakorlást törvényessen (1608. 1. 1790. 26) nyertek volna, lassan lassan a' vallás külömbbségétől származott gyülölségek is apródonként kezttek hanem is egészen elenyészni, legalább valamennyire enyhülni, 's igy azután a' vegyes házasságok is szokásba jönni. De minémű feltételek alatt, és mi módon azok végbe vitettek légyen? azt meghatározni nehéz, de nem is szükséges, mert arról mái nap kérdés soha elő nem fordul, a' Kálmán törvényét pedig *b*) melly egyedül a' Katholikusok köztt való házasságról szóll, ide alkalmaztatni nem lehet. Ennekokáért mi tsak azon vegyes házasságokról szóllunk, mellyek 1791: esztendő óta szokásban vagynak.

---

a) Ad Ephes: 5.

b) De desponsatione conjugali placuit Sanctae Synodo, ut omnis conjugalis desponsatio in conspectu Ecclesiae, praesente Sacerdote, coram idoneis Testibus, aliquo signo subarrhationis, et Consensu utriusque fieret. Aliter non Conjugium, sed opus Fornicationis reputetur. *Colom*: L. 1. C. 15.

23. §.

A' vegyes Házasságoknak tehát 1791. évi 26. Czikkelynek 15. pontja szerént kell a' *Katholikus Plébánusok előtt végbe menni, a' kiknek* (a' Plébánusoknak) *mindazonáltal az afféle házasságokat akármelly szin alatt valamiképp akadályoztatni nem szabad. Az illyen házasságokból pedig született, vagy születendő gyermekek, ha az attya Katholikus, mindnyáján az ő vallását kövessék, ha pedig az annya Katholikus vallású, akkor egyedül a' fiúk az attyok vallását követhessék.* Ezen törvény szerént tehát a' vegyes házasságok egész a' közelebb múltt 1840. esztendeig minden perpatvar nélkül kötettek, de a' most mondott esztendőben azok eránt nagy vita jött szönyegre, a' melly még most is nem kevés botránkozás nélkül folyik, és pedig egyedül azért, hogy a' Katholikus Plébánusok, kik előtt, a' mint már megvagyon mondva, azon házasságoknak kell végbe menni, azokat a' Katholika Annyaszentegyháznak szokásai szerént, már most mindenkor úgy, mint ez előtt megáldani nem akarják, a' min mind a' két valláson lévő Protestánsok nagyon fenakadnak, és a' Katholikus Plébánusokat törvény szegéssel vádolván őket az 1647. évi 14ik, és 1791. 26. Czikkelyek szerént, mind annyiszor; valahányszor a' vegyes házasságot megáldani vonakodnak, 600. magyar forintokkal megbűntetetni kivánják. De lássuk már most: *honnét származik az, hogy mostanában a' Katholikus Plébánusok némelly vegyes házasságokat úgy, mint eddig, megáldani nem akarják? meglehet-é azon áldást némelly vegyes házasságoktúl törvényesen tagadni?* 's *ha megtagad-*

tatik, lehet e' azért a' Katholikus Plébánusokat törvény szegésről vádolni, 's annak következésében őket, a' most említett büntetés alá húzni? Végtére, hogy lehessen a' vegyes házasságokról fennálló villongásokat jó móddal jövendőre letsilapitatni?

24. §.

A' mi tehát azon kérdést illeti; hogy honnét származik az, hogy mostanában a' Katholikus Plebánusok némelly vegyes házasságokat úgy, mint eddig, meg áldani nem akarják? arra egyenes felelet az: hogy az a' közelébb (1840. e:) múltt Országgyűléstől származik, hol a' vegyes házasságok szönyegre jövén, tanátskoztak a' Karok, és Rendek, hogy vallyon azon vegyes házasságokban, mellyekben, a' férjfi Evangelikus, és az Aszszony Katholikus, kivánhatják é a'Katholikus Plébánusok a'férjfitól azt, hogy ömagáról irást (Reversalist) adjon, hogy gyermekeit Katholika vallásban nevelni, vagy neveltetni fogja, vagy pedig nem kivánhatják? És a' többség (a' Papokat kivévén) arra hajúlt, hogy nem kivánhátják, és azt Evangelikusok adni többé nemis tartoznak, 's igy az afféle gyermekek a' Katholika vallásban léendö neveltetésekről való biztositás mintegy eltörültetett, mellynél fogva az Evangelikus férjfiak, ha katholikus aszszonyi személlyel házasságra léptek, a' fent érintett Reversális' kiadásáról semmit tudni nem akartak. De minthogy a' Katholikus Plébánusoknak e' vegyesházasságokat semmi szin alatt gátólni nem szabad, (1791.26cz. 15) a'házasságot ugyan nem akadályoztathatták, hanem mivel azokban az Annyaszentegyház, soha meg nem egyezett, és a' Magyar Országi Papság is mindég azok ellenn volt, a' mi az 1608. a'Korónázáselölt 1sö', és az

1647. 5. végre pedig az 1791. 26. törvény Czikkellyeknek eljéből böven kitetszik, azért az ollyan vegyes házasságokat, mellyekben a' gyermekek' a' Katholika vallásban leendö neveltetésekről az Annyaszentegyház biztositva nem volt, a' mit mint jó anya méltán kívánhat, Katholika szertartások szerént megáldani, nem ugyan magoktól, hanem az Érsekjeik, és a'Püspökjeik parantsolatjából (Pásztori Kör levelek által megintetve lévén) megszüntek, és a' házasságot, tsak úgy, mint akármelly más polgári szerzödést (Contractus civilis) magok elött, de a' mint most érintett pásztori Kör levelek parantsólják, minden tisztelettel, és legnagyobb illendöséggel végbe menni engedték, vagy is inkább, mind a' két házassodónak a' házasságra kinyilatkoztatott akaratját megértvén, szokott megeskűdtetéssel ön magok megerösitették. Hogy pedig azon megeskűdtetés nem a' Templomban, és nem az oltár elött, a'Katholikusoknál szokásban lévö Czeremoniákkal történt, az a' házasság valóságára, 's erejére éppen nem tartozik, mert ha a' Katholikusoknál tellyes erejü a' házasság akkoris, midön az egyik házas társ a'másikkal haldokló ágyában öszve adatik, vagy pedig, ha mindjárt mind a' ketten egészségesek is, a' nép bámulásának eltávoztatása kedvéért, tsak a' szobában megeskűdtetik, nem látom által, miért nem lenne az ollyan vegyes házasság is tellyes erejü, a' melly Katholikai szokás szerént meg nem áldatott? mivel az áldás a' Katholikusoknál sem elkerülhetetlenül szükséges. Maga Kálmán Király a' házasságra mást nem rendelt, mint hogy az a' templomban, mert akkor a' vegyes házasságoknak még hire se volt, a' Pap jelenlétében, alkalmatos tanúk elött az eljegyzésnek(házasságnak)valami jelje,p.o.gyürü váltás általmind a'két házastársnaka'házasságra való megegyezésének kinyilatkoztatásával végbe mennyen, de az áldásról emlités se tétetik. (Lásd Kál-

mán 2ik Könyv: 15ik Részét, és az előbbi §. a. alatt)A' melly áldás annyiből is inkább elmaradhat, mint hogy az Evangelikusok a' házasságot nem tartják Szentségnek, hanem egyedül polgári Szerződésnek, a' polgári Szerződéseket pedig, sem a' templomban, se valami Szentegyházi áldás mellett kötni sehol se szokás

25. §.

De talán azt kérdezi valaki, hogy miért kiván a' Katholika Annyaszentegyház az ollyan vegyes házasságban, mellyben az Aszszony Katholikus, arról Reversalist, hogy minden gyermekek Katholikus vallásban fognak neveltetni, mikor a' törvény (1791. 26. 15) nyilván azt mondja; hogy akkor egyedül a' fiúk az attyok' vallását követhessék? És erre ez a' felelet, hogy az arra való, hogy az egy azon szüléktől nemzett gyermekek kétféle vallásban ne neveltessenek; mert a' Katholika Annyaszentegyház azt jól által látta, hogy az egy azon testvérek köztt külömbbféle vallásban való nevelés botránkozás nélkül, hanem éppen nem lehetetlen is, valóban felette nehéz, és a' katholika hitnek nagyon veszedelmes légyen; mivel azt, hogy az Evangelika valláson lévő fiúk, a' Katholika vallást követő leány testvéreiket sokszor ki ne gúnyólják, fel nem lehet tenni, 's igy a' gyenge, 's szemérmes leánykák az annyok vallását könnyen az attyókéval vagy feltserélik, vagy arra nem igen sokat tartani fognak, és igy a' Római Katholika vallás nagy kárt szenvedne, holott pedig a' Bétsi békesség(1606) azt rendeli, hogy minden Karoknak, és Rendeknek alvallásban szabad gyakorlások légyen, de mindazon a' tal a' Romai Katholika vallásnak kára nélkül. Mert vegyük tsak fel, hogy a' leány Kántor napján vagy Pénteken Szombaton, vagy akármelly böjti na-

pon húst nem akar enni, hogy fogják őtet a' fiúk a' jó töltött, és disznó hússal, és kolbászszal megrakott káposzta, vagy másféle hús étel mellett kinevetni? mondván: tsak te böjtöllj Néném, vagy Hugom! annál több jut nékünk; mert néked nints eszed; mivel azt gondolod, hogy a' vétek nem a' szájból jönki, hanem azon be megyen", 's t. a' f. Hát ha még a' leány gyóni készül, nem fogják Senekával néki azt mondani? Minő esztelenség az emberektöl a' leg otsmányabb tselekedeteiket az Isteneknek (Papoknak) fűleikbe súgják, és a' mitnem akarnak, hogy az emberek tudják, azt az Istennek beszélik. *a*) Úgy fogják gúnyólni a' Misét, mint azt Blumaúernál egy falusi Lutheránus gyerek az apjának leirja, nevettségessé teszik az oltári Szentséget, a' búcsút, és minden más a' Katholikusoknál lévö ájtatos szokásokat, és törvényeket, a' miértis lehetetlen, hogy a' leányok az ö vallásaikban olly erös hitűek, és állhatatossak legyenek, mintha az afféléket sohanem hallották volna. A' mi pedig azt illeti. hogy a' törvény azt mondja; hogy az ollyan vegyes ha zasságban egyedűl a' fiúk az 'attyok' vallását követhessék, arra azt mondjuk, hogy itt a' törvény engedöleg (permissive) szóll, következésképpen a' fiúk az attyok vallását követhetik, és nem is követhetik, a' mint t. i. az attyok akarja, de tellyességgel azt követni nem tartoznak. Azért az Annyaszentegyház inkább azt óhajtja, hogy az egy azon testvérek köztt inkább tsak egy, és pedig az előbbkellö vallás légyen, és úgy minden botránkozás eltávoztassék.

26. §.

Azonban mondhatná talán egy valaki, hogy öt-en esztendönek lefolyása alatt (1790.—1840.) a' Magyarország-

a) Quanta dementia est hominum! Turpissima facta Diis insusurant, et quod homines scire nolunt, Deo narrant. Epist. 10.

gi Papok minden vegyes Házasságokat Reversalis nélkül-is megáldottak, és igy ez a' hoszszúszokás már törvénnyé lett, a' mellytől többé elállani nem szabad, de arra azt viszonozom, hogy az a' megáldás tsak a' jó reménység' fejében történt légyen, hogy t. i. reménylette az Annyaszentegyház, hogyha az ő áldását, a' vegyes házasságoktól el nem vónya, akkor az Evangelikus attyák is, minden gyermekeinek a' Katholika vallásban léendő neveltetésekre hajlandóbbak lesznek, főképp, ha a' Katholika vallást követő eleségeik őket jó móddal arra birni igyekeznének, de minthogy a' tapasztalás ezen szép reménységnek, és várakozásnak meg nem felelt, sőt még az is szónyegre jött, hogy a' gyermek 18. esztendőt felyűll múlván olly vallást, a' millyen néki tetszik. követhett, akkor kéntelen volt az Annyaszentegyház az ő Jussainak szigorúbb fenntartására vissza lépni, 's az ollyan vegyes házasságoktól, a' mellyekben a' gyermekek' Katholika vallásban léendő neveltetésekről biztositva nem volt, az áldást megtagadni. Mert hogy ötven esztendeig magát kegyesnek mutatta akkor, midőn az ő Kegyességével viszsza nem éltek, abból nem következik, hogy akkor is, midőn az ő kegyessége háládatlanúl megvettetik, azt a' méltátlanokra vesztegesse.

Mert külömbben azt lehetne állitani, hogy ha valaki más jótékonyságával egy üdeig illendően élt, azt akkor se lehetne többé tőle eltagadni, midőn arra magát érdemetlenné teszi, a' mi nevetséges.

27. §

Az eddig mondottakból tehát könnyű megfejteni ezen kérdéseket is. *Hogy meglehet-é az áldást némelly vegyes házasságoktól törvényesen tagad-*

ni? 's ha megtagadtatik, lehet-é azért a' Katholikus Plébánusokat törvényszegésről vádólni, 's annak következésében őket a' most említett büntetés alá húzni? Mert a' mi az áldást illeti, azt sem az Annyaszentegyházi, sem a' hazai törvény nem parantsolja, sőt az első tiltja is, a' második pedig (1790. 26. 15) tsak azt rendeli, hogy a' vegyes házasságok Katholikus Plébánusok előtt mennyenek végbe, de minémű szertartásokkal, és a' Katholikusoknál szokásban lévő áldással-é, vagy a' nélkül, a' templomban-é, vagy azon kivül? arról mélyen halgat, a' miért is annak végbe hajtását a' Papokra az Annyaszentegyháznak szándékához képpest bizni törvényessen gondoltatik, és feltétetik. Minthogy pedig az Annyaszentegyház az ollyan vegyes házasságokat, mellyek a' Szentség méltóságára nem emeltethetnek, a' millyenek azok, mellyekben tsak az Aszszony Katholika vallású, 's a' gyermekek' a' Katholika hitben léendö neveltetésekről nem tsak semmi biztositás nintsen, hanem azt reményleni se lehet, soha helyben nem hagyta, 's azokra az ő megáldását soha ki nem terjesztette, annálfogva a' Magyarországi Érsekek, és Püspökök, az afféle házasságokra adandó áldást az alattok lévő Plébánusok által törvényesen megtagadtatják. A' miből már most világos, hogy mivel a' Plébánusok azt nem önkényessen, hanam az Előljáróik' parancsolatjából teszik, azért őket törvényszegésről vádólni, 's annál kevesebbé a' feljebb érintett büntetés alá húzni éppen nem lehet. Erre nézve valóban nevetseges némelly Vármegyéknek azon meghátározásaik, mellyeknél fogva az ártatlan Plébánusokat a' többször érintett rajtok végre hajtandó büntetés végett törvénybe idéztetni rendelik; mert mit tehet arról a' Plébánus, ha az Érsekje, vagy a' Püspökje ezt vagy amazt néki pa-

rantsolja? ő egyedűl engedelmeskedni tartozik. De ennél még nevetségesebb az, hogy némellyek azt is vitatták, hogy az Ország' Primását az ő hivatalától, és méltóságától elkell mozdítani, mert ő tőle mint Magyarországnak legfőbb Papjától származott az, hogy a' Plébánusok némelly vegyes házasságokat meg ne áldjanak. És ezen vitatásaikat épitik az 1507. évi 8. Czikkelyen, a' melly ekképpen szóll; *A' ki tsak az Ország meghatározásai és törvényei ellenn nyilván, és szemlátomást tselekszik, és az affélе törvényeket vakmerően megszegni egyébaránt fog merni, — — — az ollyan, ha Fő Pap, vagy más egyházi személy léend, a' jövedelmének elvesztésében, (amissione beneficii) ha pedig Báró, vagy Nemes lészen, minden jószágának elvételében azon tett szerént megmarasztaltassék.* a) De már most vizsgáljuk meg, lehet-é ezt a' törvényt józan észszel igy magyarázni, 's a' fentforgó esetet reá alkalmaztatni? — És valóban nem, mert, a' ki tsak, nem mondom középszerű törvény túdó, hanem a' ki tsak ezen törvényt betű szerént veszi, megértheti belőle, hogy az ollyanokról szóll, kik az Ország' meghatározásait, és törvényeit vakmerően megszegni merik. — Már pedig hol vagyon az Országnak erről való meghatározása, 's törvénye, hogy némelly vegyes házasságoktól az áldást megtagadni, vagy megtagadtatni nem szabad? — Szinte olly esztelen vitatás az is, hogy Ő Felsége vegye el az Ország Primásától a' Veszprémi Püspökségnek jövedelmét, és oda különös Püspököt ne-

a) Quicunque contra Statuta, Decretaque Regni, *palam* et *aperte* egerit; Decretaque huiusmodi temerario ausu violare de caetero praesumserit — — — talis, si Praelatus fuerit, aut altera persona Ecclesiastica, in amissione beneficii, si Baro, vel Nobilis, in amissione universorum bonorum suorum convincatur eo facto. 1507. *art*: 8.

vezzen ki; — mert egy Fő Papnak, vagy akármelly más Egyházi személynek, két vagy több beneficiumot tartani nem szabad. — Mintha bizony Ő Felségének, mint Apostoli Királynak, és az Egyházi adományok' meghatározatlan osztójának egy valaki sinor mértéket szabhatna. —

28. §.

Híva koznak ők ugyan arra, hogy azt hazánk törvényei nem engedik, hogy egy Papi személy két, vagy több beneficiumot tarthasson. És ennek első nyoma Mátyás Király törvényében *a*) találtatik, a' hol a' Király igy szóll: *Mi két egyházi beneficiumot egy személynek nem adunk*" De mindjárt 1-ső §-an azt mondja: *Hogyha pedig adnánk, akkor azon két, vagy több beneficiumokból azt a' személyt, a' ki azokat birja, a' fegyyverfogás üdejében (tempore exercitus) a' régi szokás szerint a' táborozásra (exercituari) tehetségéhez képpest majd szoritjuk.* A' miből ki tetszik, hogy a' király igérte ugyan, hogy egy személynek két, vagy több beneficiumot nem fog adni, de arról telyességgel hogy nem ád, le nem mondott, csak azt nyilatkoztatta ki, hogyha ád is, akkor az ollyan személy a' tehetségéhez, vagy is a' jövedelmeihez képpest táborozni (Katonákat tartani) köteles lészszen. Elő jönn erről több izben is szó 2-ik Ulászló, 's 1-ső Ferdinánd alatt *b*) de tsak úgy, hogy a' Karok, és Rendek kivánják,

a) Item: Quod nos *duo beneficia Ecclesiastica* uni personae non conferamus.

§. 1. Et si contulerimus, de eisdem beneficiis duobus, aut pluribus personam eadem habentem, tempore exercitus, secundum antiquum modum exercituari faciamus, juxta posse ipsius. *Matth. D. 3. art*: 13.

b) Ulad. D. 3. art: 56. D. 6. art: 13. et 1548. art: 6. §. 7.

hogy a' Király egy személynek több beneficiumot ne addjon, és ha adot, azt vegye el, és másnak adja. A' miből ismét láthatni, hogy a' Király soha úgy korlátozva nem volt, hogy egy személynek két vagy több beneficiumot nem adhatott volna, mert az arra való tehetőség egyedül őtet illeti, a' mint azt bizonyitja Werbőczy mondván: Mert Magyarország Királyai, mivel magok minden templomoknak, és Püspökségeknek, Apátságoknak, és Prépostságoknak voltak ebben az Országban alapitóji, az afféle alapitvány által a' patronatusi Jussnak minden tehetségét a' kinevezésre, választásra, és a' beneficiumok adására önnön magoknak szerezték, és tulajdonitották; melly okoknál fogva t. i. a' patronátusi Jusnak tekintetében, mindég a' mi Királyinkhoz tartozik ezen Országban az egyházi beneficiumoknak osztása *a*) Az 1732. esztendei 55ik Czikkelly 3. §-an ugyan azt rendeli Hogy egy személynek (azon eseten kivül, a' mellyben az ő ellátásáról szükségképpen gondoskodni kell) több mint egy beneficium ne adassék. Hogyha tehát az ellátása kivánja, akkor annak a' Király' több beneficiumot is adhat. Az Országnak mostani Primásának ellálása pedig, hogy az Esztergami templomot egészen felépithesse, a' Veszprémi Püspökségnek jövedelmét is kivánja, tehát azt tőle elvenni nem lehet, Q. E. D. De ezen fellyül kérdem ép még az ellenn kezöktől azt, hogy kihúza minálunk az üres Püspökségek' jövedelmeiket? — És úgy e'

a) Quia Reges Hungariae cum soli fuerint omnium Ecclesiarum, et Episcopatuum, Abbatiarumque, et Praeposiurarum in hoc Regno fundatores, per eiuscemodi fundationem omnem facultatem Juris patronatus, nominationis, electionis, et Collationis beneficiorum sibi ipsis aquisierunt, et vendicarunt; — qua ex Causa Juris videlicet patronatus ratione pertinet semper ad Reges nostros hoc in Regno beneficiorum Ecclesiasticorum Collatio. Part: 1ae Titt: 11. §. 1.

a' Király? Kinektehát mi köze ahoz, hogy ha ő azon jövedelmeket valakinek bizonyos Okokbul egy üdöre, mig új Püspökeket ki nem nevez, oda engedi?—Hozzá járúl még az is, hogyha egy világi személy a' nyilványos törvények *a*) ellennére is több nemű hivatalokat viselhet, és p. o. Fő Ispány, és azon felyűl még a' Királyi Helytartó Tanátsnái Tanátsos, a' hét személyü Törvényszéknél pedig Köz biró 's a' t. a' f. lehet, nem látom által, miért egy Püspök is, vagy akármelly más Egyházi személy, két, vagy több beneficiumot nem tarthatna?

29. §.

De hát már most legalább abban a' felljebb (23.§ban) emlitett600. magyar forintban kellene a' Primást, és a' többi Érsekeket, valamint a' Püspököket is egyenkint megmarasztaltatni; mert ezek tiltják el a' vegyes házasságokban az áldást. — És én azt mondom: hogy semmiképpen nem; mivel az 1647. évi, 14. és 1790. esztendei 26. Czikkely ezt a' bűntetést csak azokra terjeszti ki, kik a' templomokat, Plébániákat, Oskolákat, és más afféle épületeket, vagy azok jövedelmeiket erőszakossan más valláson lévőktől elfoglalják, és magoknak tulajdonitani akarják. Már pedig sem a' Primás, sem a' többi, Érsekek, se pedig a' Püspököt semmit ollyast nem tettek, egyedül némelly vegyes házasságokra adandó áldást a' Plébánusoknak meg tiltották, és mivel semmi törvény el enn nem vétettek, (Lásd 26. §) magokat azon bűntetésre érdemessekké nem tették. Azért valóban nem tudom, szánakodni e' inkább, vagy pedig bosz-

a) Vid: Andr. 2. art. 30. Alberti art: 8. Item Ulad: D. 3. art. 70. ubi dempto Palatino, Judice Curiae, et Bano Dalmatiae Croatiae, et Slavoniae, aliis, absque Consensu, et Consilio Praelatorum, et Baronum plures dignitates conferri vetantur.

szonkodni kell az illy alaptalan, és semmi józan okoskodást, vagy valódi Törvény tudományt nem mutató villongásokon? Főképp, midön azokra nem, az Evangelikusok tsak, hanem még a' Katkolikusok is vetemednek, és pedig gyakorta ollyanok is, kikről, ha illy éretlen módon nem szóllnának, az okossabb ember is könnyen azt tenné fel, hogy az afféle dolgokba, 's főképp a' hazai törvényekbe mélyebben belátnak, de illy beszédjeiket hallván, hamar észre veszi, hogy tsak akkor mély belátásuak, midön a' Kútba néznek. Azért ezt a' tárgyot okossabb lett vólna a' közelebb tartandó Országgyűlésre halasztani, és azt ottan sérelem gyanánt Ő Felségének eleibe terjeszteni, azután pedig annak egyetértesével, és helyben hagyásával arról minden tekintetben valami bizonyos szabályt meghatározni, 's jövendöben ahoz magát alkalmaztatni.

30. §.

De bezzeg azt kiáltja majd egy valiki: No te a' vegyes házasságokról értekezö! hiszen te a' munkádnak czimjében, és az elö szóban is azt igéred, hogy minden részre való hajlás nélkűl fogsz a' vegyes házasságokról szóllani, s'mind eddig tsak a' te Papjaidat védelmezted, az Evangelikusok Jussaikról pedig alig említést teszel, és öket a' vegyes házasságokban minden kedvezés nélkűl hagyod! De annak én azt felelem: sajnálom barátom! hogy azt, a' mit te óhajtottal vólna, meg nem tehettem, mert én ezen értekezésembem, a' mint a' Czimje is mutatja, egyedűl a' hazai törvényt 'sinor mértékűl választottam. És reménylem, hogy azon feltett tzélomnak hiven megis feleltem; mert én az Evangelikusok' minden Jussaikat' úgy, a' mint azok a' törvénnyűnk' könyvében találtatnak, elöszámláltam, és a'menynyire azok ellenn a' Katholika Anyaszentegyház törvén-

a' vegyes házasságokban nem szóllnak, helyben is hagytam. De mivel az Annyaszentegyház olly polgári törvényeket, mellyek a' Katholika vallásnak karára lehetnének, se el nem fogad, se soha el nem fogadott; azért megengedj, hogy, ámbár a' polgári (hazai) törvény, 1790-i' 26. czikkely 15. alatt az Evangelikusoknak a' vegyes házasságokban annyira kedvezni akart is, hogy a' hol az attya Evangelikus, ott a' fiúk az attyok vallását követhessék, de mivel az Annyaszentegyház törvénnye azzal megnem egyez én a' te kivánságodat nem tellyesithettem. De talán azt mondod: hogy midőn azon törvény hozatatott, abban a' Papok is, kik az Annyaszentegyháznak igazgató tagjai, megegyeztek légyen. Azonban erre rövideden tsak azt felelem: Megegyeztek mint Magyarországnak első polgári Kara (Primus Regni Status) megengedem! megegyeztek, mint Annyaszentegyháznak igazgató tagjai, tagadom, külömbben a' vegyes házasságok ellenn nem lehetnének, valamint mint polgárok mintsenek is tsak egyedűl mint Katholikus-Papok.

De még talán azis jut eszedbe, hogy midőn a' vegyes házasságban az attya Katholikus, akkor minden gyermek az ő vallását követi, tehát az igazság azt hozná magával viszszontag is, hogy midőn Evangelikus, akkor hasonlóképpen minden gyermek Evangelikus vallású légyen. És ez ugyan megis állhatna, ha a' polgári törvény 1790. évi, 26 czikkely 15. alatt azt nemrendelné, hogy akkor tsak a' fiúk az attyok' vallását követhessék! de mivel akkor a' házasság tsak polgári szerződésnek tekintetik, tehát abban a' polgári törvényhez kell magunkat alkalmaztatni. Hát miért kiván a' Katholika Annyaszentegyház az ollyan házasságbani Reversálist arról, hogy minden gyermek Katholika vallásban fog neveltetni. — Ezen ellennvetésre már a' 25 .§ban megvagyon a' felelet, t. i. hogy mivel egy azon testvéreknek kétféle valláson adandó nevelés botránkozás nélkül nem

reméylhetö; azért az Annyaszentegyház azt kivánja, hogy inkább egy, és pedig elöbb kellö valláson mindnyáján neveltessenek, hogy úgy a potiori fiat denominatio.

31. §.

Ezeket elöre bocsátván jön már ezen tárgyban a' megfejtésre legnehezebb feladás: t. i. hogy lehessen a' vegyes házasságokról fenálló villongásokat jó móddal jövendöre letsilapitani? És valóban meg kell vallanom, hogy vakmerö vólnék, ha magamnak azzal hizelkedni akarnék, hogy én ebben valami meghatározó itéletet hozni fogok ;mert én se Törvényhozó nem vagyok, sem olly tekintettel, hogy mások magokat az én itéletemhez alkalmaztatni akarnának, nem birok. Ennek okáért én tsak az én tsekély veleményemet, a' mennyire lehet törvényekkelis támogatva megmondom, a' többit pedig azokra, kiknek ezen dolognak tellyes, és tökélletes elintézésére egyenes hatalmok vagyon, bizom. Ennek következésében az én véleményem ez vólna: Minthogy egy Országban lévö külömbbféle vallásoknak nagyon szigórú megkülömbböztetéséböl gyakorta szomorú következések származtak légyen,mellyeket, ha példákkal támogatni kellene,elég tsak a' Csehországot, és a' mi hazánkat például felhozni, de ezeket elhallgatván egyedül arról gondólkozni szükséges, miképpen lehessen a'mostani vegyes házasságokról divatozó viszszálkodások ellenn hathatós orvoslást jövendöre is találni, s' talán örökre megalapitani?a'mi következendö módon hihetöleg megtörténhetne: Hogy a'régiebb törvényeinkröl megemlékezvén *a*) az Isteni tiszteletet,és a'vallást elöbbi állapotjára viszsza hozni, s'a'veszedelmes tanitásokat mindenütt kiirtani igyekeznénk' *b*) valamint arról már 1550.

a) Vid. 1550. art. 16. Item 1552. 7. 1553. 7. 1554. 7. 1556. 25. 1723. 71. etc. *b*) Vid. 1548. art. 5 per plurimos confirmatum.

esztendei Országgyülés is igen böltsen gondoskodott. *a*) és annak könnyebb végbevaló vitelére azt rendelte, hogy a' Püspökök, és a' Fö Papok elöször *jó erköltseikkel*, és *példáikkal*, azután pedig *tanitással*, és *prédikálással* az ő hivatalaikban eljárjanak, és a' reájok bizott népet (nyájat) *a' tévelygésektől*, és *veszedelmes tanitásoktól* elvonni igyekezzenek. Továbbá olly képviselöket, (Vicarios) Fö Esperesteket, (Archi-Diaconos) Plébánusokat, és Predikátorokat minden hová tegyjenek, kik ezen pásztori hivatalt pontosan tellyesitsék. *b*) Ehez hozzájárúljon az is, a'mi már felljebb megvagyon mondva, hogy minden világiak' minden ellenkezés, vetélkedés, és tusakodás nelkül azoknak engedelmeskedjenek, ha pedig, valami kétség elő adja magát, az a' Közgyülekezetek megitélésére hagyattassék, az alatt pedig az Annyaszentegyháznak régi rendelései mellett kell maradni. *c*)

De azt mondja valaki, hogy ezek tsak a' Katholikusokat illetik, a' vegyes házasságokról pedig az Evangelikusok, és a' Katholikusok közt vagyon a' vita. Azonban ezen ellenvetés az előre bocsátott törvényes rendelést el nem rontja; mert *jó erköltsel*, *jó példával*, *jó tanitással* nem tsak a Katholikusokat kell az igaz hitre oktatni, hanem más vallásuakat is arra meghóditani. Mert vallyon mi nyert a' Katholika Annyaszentegyháznak annak kezdetében több hiveket mint az Apostolok, és a' Kristus' tanitványi jeles erköltseik, és a' köve ésre méltó szép példáik? Azokkal kellett az első Kereszténveknek tündökleni, azokkal a' Pogányokat a' Katholika hitnek tsalhatatlan igazságiról, és tanitásiról meggyőzni, 's számtalan ezereket közülök a' Katholika vallásra megtériteni. Mert a' köz példa beszéd szerént: *a' szavak tanitanak*,

a) 1550. art. 12. et 13. *b*) Ibid. art. 16. *c*) Vid. pag. 46. sub. *a*) citatas leges.

a' példák pedig huznak, vagy is a' látókat a' követéseikre mintegy ragadják. De minthogy a' jelen való tárgyban gyorsabb eszközökre szükség vagyon, lássuk tovább, hogy lehet azokhoz eljutni.

32. §.

Minthogy a' jeles erköltsök, és a' jó példák nem azonnal, hanem tsak üdő jártával gyümöltsözni szoktak, a' vegyes házasságokról való vita pedig gyors orvoslást kiván; azért ahoz az én tsekély véleményem szerént, még igy is hamarjában eljuthatnánk, ha a' vegyes házasságokról szőnyegen lévő vitatást, addig is, mig arról annak utján, teszem az Országgyülésen, vagy a' nemzeti Zsinaton valami bizonyossabb meg nem határoztatik, egészen fel függesztenénk, és egyszersmind ő Királyi Felségét is alázatossan megkérnénk, hogy ezen dologban a' Római Pápának tanátsát, úgy mint a' Szent László a' házas Papok eránt tselekedett, *a*) megkeresni kegyelmessen méltóztassék. Az alatt pedig a' világi Rendek, és Karok magokat ezen tárgyba, és általjában a' vallás' dolgába ne avassák, megemlékezvén Krisztusnak ezen parantsolatjáról: *Adjátok meg a' Császárnak, a' mi Császári, 's az Istennek, a' mi az Istené.*" Egyéberánt pedig, midőn ezen egyűgyű értekezésemet a' nagy érdemű magyar Közönség" elejébe terjeszteném, minden kegyes olvasómnak bátor vagyok Horátziussal mondani: — — — — *si quid novisti rectius istis, Candidus imperti! si non, his utere mecum.*

(*a* Presbyteris autem, qui prima, et legitima duxere conjugia, indulgentia ad tempus datur, propter vinculum pacis, et unitatem Spiritus Sancti, quosque nobis in hoc Domini Apostolici paternitas consilietur. *S. Ladis. L.* 1. *C.* 3.